

The background of the entire page is a photograph of a rural landscape. In the foreground, several people are working in a lush green field, likely a vegetable garden or small farm. They are engaged in various tasks like weeding and tending to plants. In the middle ground, there's a large field of golden-brown crops, possibly wheat or corn. In the far background, there are rolling hills and mountains under a clear blue sky.

DOKUMENT DOTYCZĄCY WARUNKÓW w sprawie rolnictwa opiekuńczego

**SoFarm - Support of Social and
Inclusive Farming**

Program Erasmus+ Partnerstwo strategiczne
Numer projektu.: 2022-1-CZ01-KA220-ADU-000089092

2023, Witzenhausen, Niemcy

**Co-funded by
the European Union**

Finansowane przez Unię Europejską. Poglądy i opinie wyrażone są jednak wyłącznie poglądami autora (autorów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Ani Unia Europejska, ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

1. Wprowadzenie

"Rolnictwo społeczne to innowacyjne podejście, które łączy w sobie dwie koncepcje: wielofunkcyjne rolnictwo i usługi społeczne / opiekę zdrowotną na poziomie lokalnym. Wnosi ono wkład w zakres produkcji rolnej na rzecz dobrobytu i integracji społecznej osób o szczególnych potrzebach. (...) Rolnictwo społeczne rozprzestrzeniło się w całej Europie pod różnymi postaciami, które mają pewne podobieństwa, ale także liczne różnice pod względem podejścia, sposobu ich powiązania z innymi sektorami i finansowania. (...) Ponieważ nie ma unijnych ani krajowych ram regulacyjnych dla rolnictwa społecznego, brakuje koordynacji między różnymi politykami lub zainteresowanymi instytucjami. (...) Dostępne statystyki dotyczące rolnictwa społecznego są nieliczne i częściowe. (...) Rolnictwo społeczne musi opierać się na interdyscyplinarnych badaniach w różnych sferach, aby potwierdzić wyniki empiryczne, przeanalizować jego wpływ i korzyści z różnych perspektyw (społecznej, ekonomicznej, zdrowotnej, indywidualnej itp.) oraz zapewnić rozpowszechnianie doświadczeń w terenie. W tym celu wskazane byłoby promowanie i rozwijanie współpracy zainicjowanej na poziomie europejskim. (...) W całej Europie rolnictwo społeczne potrzebuje sprzyjającego środowiska, większego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i owocnej współpracy między różnymi obszarami polityki i administracjami (zdrowie / sprawy społeczne, rolnictwo, zatrudnienie) na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym".

Ten cytat zaczerpnięty z "Opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie rolnictwa społecznego: zielona opieka oraz polityka społeczna i zdrowotna" (WILLEMS 2012) jest nadal aktualny.

W ramach projektu Erasmus+ SOFARM opracowano **porównawcze podsumowanie obecnej sytuacji rolnictwa społecznego** w krajach partnerskich: Czechach, Słowacji, Polsce, Włoszech i Niemczech zaangażowanych w projekt. Głównymi rezultatami tego pakietu roboczego będzie raport porównawczy, który mapuje i porównuje obecną sytuację w krajach partnerskich, w odniesieniu do danych, prawodawstwa i wsparcia, a także aktualnych perspektyw rozwoju w każdym kraju partnerskim, w zależności od tego, jakie dane były dostępne w każdym z krajów. Dokument ten dostarczy grupom docelowym najbardziej aktualnych informacji na temat warunków rolnictwa społecznego w krajach partnerskich.

2. Metodologia

Partnerzy projektu otrzymali **kwestionariusz** (= szablon zawierający ukierunkowane pytania w celu porównania informacji zwrotnych) na temat rolnictwa społecznego w celu zebrania danych z pięciu zaangażowanych krajów. Obejmował on następujące elementy: 1. Opis sytuacji w każdym kraju, 2. Przepisy, ustawodawstwo i regulacje, 3. Analiza SWOT, 4. Wyzwania, kolejne kroki i 5. Wnioski. Analiza SWOT powinna identyfikować mocne i słabe strony, przeszkody i zagrożenia związane z rolnictwem społecznym w każdym kraju.

Analiza SWOT czerpie informacje ze źródeł wewnętrznych (mocne i słabe strony), a także sił zewnętrznych, które mogą mieć niekontrolowany wpływ na decyzje (szanse i zagrożenia). Pierwotnie analiza SWOT została stworzona jako technika planowania strategicznego, która zapewnia narzędzia oceny. Została ona wykorzystana do zidentyfikowania mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń prowadzących do analizy opartej na faktach, świeżych perspektyw i nowych pomysłów. Analiza SWOT została po raz pierwszy wykorzystana do analizy przedsiębiorstw. Obecnie jest często wykorzystywana przez rządy, organizacje non-profit i osoby prywatne, w tym inwestorów i przedsiębiorców.¹

Każdy partner przeprowadził co najmniej jeden **wywiad** z ekspertem zewnętrznym, który miał wnieść wkład w postaci wiedzy, która poszerza własną wiedzę poprzez dodanie innego punktu widzenia. Stowarzyszenie PETRARCA e.V. z doświadczeniem w rolnictwie ekologicznym i ekologii wybrało eksperta z sektora społecznego. Zalecono dołączenie następującej listy pytań: "Jak chciałbyś się przedstawić? Co oznacza dla Ciebie rolnictwo społeczne? W jakiej roli widzisz siebie w dziedzinie rolnictwa społecznego? Kiedy po raz pierwszy zetknąłeś się z rolnictwem społecznym? Jakie są Twoje własne doświadczenia w sektorze rolnictwa społecznego? Jak opisałbyś sytuację rolnictwa społecznego w swoim kraju? Czy uważasz, że ważna jest współpraca z innymi krajami w celu lepszego zrozumienia rolnictwa społecznego? Gdzie widzisz jego mocne strony? Jakich trzech słów użyłbyś do opisu rolnictwa społecznego? Jakie są Twoim zdaniem główne cele rolnictwa społecznego? Jak myślisz, dokąd będzie zmierzać rolnictwo społeczne w ciągu najbliższych kilku lat?"

Stowarzyszenie PETRARCA e.V. zebrало raporty krajowe z Czech, Słowacji, Polski, Włoch i Niemiec oraz opracowała raport międzynarodowy jako dodatkowy wyciąg.

¹ Dostępne pod adresem: www.investopedia.com/terms/s/swot.asp; www.techtarget.com/searchcio/definition/SWOT-analysis-strengths-weaknesses-opportunities-and-threats-analysis

Spotkania zespołu projektowego w Pradze (15.11.2022), Rożniawie (28.3.2023) i Krakowie (5.9.2023)

3. Rolnictwo społeczne w pięciu krajach zaangażowanych w SOFARM

Czy warto *zdefiniować* rolnictwo społeczne? W średniowieczu doszło do poważnego konfliktu w filozofii między tak zwanymi "realistami" a "nominalistami". Ci pierwsi twierdzili, że termin charakteryzuje się *idealną treścią*, podczas gdy drudzy byli przekonani, że termin jest tylko znaczeniem słów. "Realści" unikali by definiowania terminu, ponieważ definiowanie zawsze oznacza ograniczanie treści terminu do pewnych ram wyznaczonych przez obserwatora.

Patrząc na "rolnictwo społeczne", *rozumienie jego treści nie jest* takie samo we wszystkich krajach europejskich. Również sam termin różni się: są kraje, które wolą mówić o "rolnictwie opiekuńczym" lub "zielonej opiece"; a niektóre kraje wykluczają gospodarstwa pedagogiczne z rolnictwa społecznego. "Europejski manifest w sprawie wartości dodanej rolnictwa społecznego", opracowany przez uczestników konferencji *Farming for Health* w dniach 25-27 maja 2009 r. w Pizie we Włoszech, jako wezwanie do decydentów w przemyśle, administracji, polityce i społeczeństwie do wspierania rolnictwa społecznego w Europie, *scharakteryzował* rolnictwo społeczne w następujący sposób:

Rolnictwo społeczne przyjmuje wielofunkcyjne spojrzenie na rolnictwo i wytwarza pewne dobra wspólne. Głównymi produktami, oprócz produktów nadających się do sprzedaży, są zdrowie i zatrudnienie, edukacja lub terapia, lepsze środowisko i dbałość o różnorodność biologiczną. Rolnictwo oferuje ludziom możliwość uczestniczenia w zróżnicowanym rytmie dnia i roku, czy to w uprawie żywności, czy w pracy ze zwierzętami domowymi. Rolnictwo społeczne obejmuje przedsiębiorstwa rolne i ogrody towarowe, które integrują osoby niepełnosprawne fizycznie, umysłowo lub emocjonalnie; gospodarstwa, które oferują miejsca dla osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej, młodych przestępców lub osób mających trudności w nauce, osób uzależnionych od narkotyków, długotrwale bezrobotnych, aktywnych seniorów; gospodarstwa szkolne i przedszkolne i wiele innych. Zapobieganie chorobom, integracja i lepsza jakość życia to cechy rolnictwa społecznego. Może ono oferować dobre warunki życia osobom, które są silnie uzależnione od opieki długoterminowej.

W całej Europie powstają inicjatywy rolnictwa społecznego. Przedsiębiorstwa rolne coraz częściej stają się centrum rozwoju obszarów wiejskich, tworząc miejsca pracy i zatrudnienia dla osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej i fizycznej oraz zapewniając opiekę osobom starszym. Przyjmują one rolę edukacyjną i rozwijają nowe źródła dochodu dzięki zwiększonej reputacji związanej z ich produkcją i świadczeniem usług społecznych. Rolnictwo społeczne potrzebuje wsparcia politycznego i finansowego.

Ponadto opinie wszystkich partnerów wskazały na *różnorodność rolnictwa społecznego* w ich krajach. W **Czechach rolnictwo** społeczne może być zarówno gospodarstwem zatrudniającym osoby niepełnosprawne medycznie lub społecznie, jak i podmiotem, który jest głównie ośrodkiem edukacyjnym dla młodzieży i hoduje kilka zwierząt jako dodatek. Mogą również istnieć rolnicy i hodowcy, którzy odwiedzają osoby niepełnosprawne. Wszystkie typy mają swoje znaczenie i wkład, jednak to ustawienie powoduje niechęć poszczególnych ministerstw do przejęcia rolnictwa społecznego jako całości w swoim programie. Obecnie rolnictwo społeczne jest najbliższe przedsiębiorczości społecznej i dlatego naturalnie podlega Ministerstwu Pracy i Spraw Socjalnych. Stowarzyszenie Rolnictwa Społecznego, nadrzędna organizacja rolnictwa społecznego w Republice Czeskiej, opisuje rolnictwo społeczne w następujący sposób: *"Misją rolnictwa społecznego jest nie tylko produkcja i sprzedaż produktów rolnych, ale także: możliwość oferowania nowych miejsc pracy w gospodarstwach rolnych, świadczenie usług socjalnych, działalność edukacyjna i prowadzenie różnego rodzaju terapii dla szerokiego grona osób, zwłaszcza tych z problemami zdrowotnymi i społecznymi"*.²

² *Socialni zemedelstvi* [online]. Republika Czeska: Stowarzyszenie Rolnictwa Społecznego [cit. 2023-01-26]. Dostępne na stronie: www.socialni-zemedelstvi.cz

Rolnictwo społeczne w Czechach. © SOFARM

Na **Słowacji** dzięki rolnictwu społecznemu osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji mają możliwość utrzymania lub poprawy swojego stanu zdrowia, kondycji społecznej i psychicznej, integracji ze społeczeństwem lub uzyskania zatrudnienia. Wykorzystuje ono działalność rolniczą i środowisko gospodarstwa do terapii, rehabilitacji, integracji społecznej, edukacji, zintegrowanego zatrudnienia i usług społecznych. Umożliwia rolnikom dywersyfikację dochodów poprzez uzyskanie innych źródeł finansowania. Chociaż koncepcja rolnictwa społecznego jest stosunkowo nowa, usługi, które obejmuje, są wdrażane w różnych formach w miejscach na całej Słowacji, nawet jeśli nie używają tego terminu i nie są nawet ze sobą powiązane. Nie ma jeszcze podstaw w konkretnej polityce lub ramach instytucjonalnych.

Rolnictwo społeczne na Słowacji. © Druživa

Rolnictwo społeczne to w **Polsce** wciąż mało znany termin. Obejmuje szeroki zakres działań odpowiadających na potrzeby o charakterze opiekuńczym i społecznym. Terminy często używane zamiennie to: rolnictwo opiekuńcze, rolnictwo dla zdrowia, rolnictwo społeczne, zielona opieka, zielone ćwiczenia i terapia rolnicza. Potencjalnymi grupami docelowymi dla tego typu gospodarstw są: osoby niepełnosprawne umysłowo, osoby o ograniczonej sprawności ruchowej, osoby opuszczające zakłady

karne, osoby uzależnione, dzieci i młodzież o specjalnych potrzebach edukacyjnych, tzw. trudna młodzież, osoby bezrobotne, osoby wypalone zawodowo oraz osoby starsze. Gospodarstwo opiekuńcze może być azylem, ponieważ ułatwia kontakt z innymi ludźmi, pozwala się otworzyć, przełamać pewne bariery, nawiązać nowe znajomości i przyjaźnie. Dzięki takim miejscom ludzie mogą poczuć się potrzebni, choć na chwilę przestać myśleć o codziennych problemach i pozostać aktywni. Czas spędzony na farmie może przyczynić się do poprawy samopoczucia osób wrażliwych, poprawy ich stanu zdrowia.

Rolnictwo społeczne w Polsce. © Thomas van Elsen

We **Włoszech** od 2000 roku gospodarstwa społeczne rozwijają się coraz bardziej. Włoski kontekst rolniczy może być optymalny dla rozwoju gospodarstw społecznych. Kontakt z naturą i zwierzętami, styl życia, który szanuje środowisko, klimat i owoce ziemi, praca na roli może "leczyć" choroby, niepełnosprawność lub trudności psychiczne, fizyczne, społeczne i ekonomiczne. Gospodarstwo socjalne ma swoją rolę: opieka nad jednostkami, zapewnienie zatrudnienia i sprawienie, by czuły się użyteczną częścią społeczności. W wielu gospodarstwach społecznych często prowadzone są działania terapeutyczne mające na celu poprawę stanu zdrowia osób niepełnosprawnych, z autyzmem, ale także osób znajdujących się w trudnej sytuacji ekonomicznej lub społecznej. Coraz więcej osób chciałoby uczestniczyć i inwestować w rolnictwo społeczne. Mimo to istnieją pewne trudności i krytyczne aspekty systemu, które obecnie utrudniają funkcjonowanie gospodarstw społecznych. Zależność od finansowania publicznego i niepewność systemu utrudniają rozwój sektora. Ponadto słaba współpraca między gospodarstwami społecznymi na tym samym terytorium i brak komunikacji ograniczają rozwój gospodarstw społecznych we Włoszech.

Rolnictwo społeczne we Włoszech® Massimo Vollaro

Rolnictwo społeczne w **Niemczech** jest rozumiane jako połączenie rolnictwa z pracą społeczną i/lub pedagogiczną. Istnieją zielone obszary warsztatów dla osób niepełnosprawnych (WfbM; rolnictwo, ogrodnictwo), często prowadzone przez kościół lub innych dostawców), antropozoficzne wspólnoty życia i pracy, pedagogiczne gospodarstwa szkolne i przedszkola, a także inne gospodarstwa specjalizujące się głównie w określonych grupach docelowych (zapobieganie uzależnieniom, długotrwanie bezrobotni, bezdomni, resocjalizacja więźniów, pomoc młodzieży, migranci / młodzież bez opieki, seniorzy, seniorzy cierpiący na demencję, a także rolnictwo wspierane przez społeczność (CSA) oraz miejskie / międzykulturowe ogrody społecznościowe.

Większość gospodarstw jest ekologiczna. Siłą napędową jest obecnie deklaracja ONZ w sprawie praw osób niepełnosprawnych i jej żądanie włączenia. Krajowa ustawa o włączeniu BTHG (2016) zezwala różnym dostawcom usług opiekuńczych; w dłuższej perspektywie oczekuje się przejścia od dużych gospodarstw specjalizujących się w określonych grupach docelowych do zwykłych gospodarstw zapewniających pracę osobom o specjalnych potrzebach. W niemieckich krajach związkowych zachodzą różne zmiany; federalna struktura Niemiec jest wyzwaniem i szansą. Istnieje również rosnące zapotrzebowanie na szkolenia i edukację.

Rolnictwo społeczne oferuje perspektywę wielofunkcyjności zarządzania gruntami, dywersyfikacji dochodów gospodarstw rolnych, przedsiębiorczości społecznej, atrakcyjności obszarów wiejskich i jakości życia. Rolnictwo społeczne to sposób na zaangażowanie większej liczby osób w rolnictwo i uczynienie go "wielofunkcyjnym" poza produkcją żywności. Nasza ankieta internetowa w kraju związkowym Hesja przeprowadzona w latach 2018/2019 pokazuje, że gospodarstwa rolne i organizacje społeczne są również zainteresowane łączeniem pracy społecznej i edukacyjnej z dziedzinami pracy w rolnictwie - co stwarza nowe perspektywy dla firm, ludzi i obszarów wiejskich.

Co-funded by
the European Union

SoFarm

Rolnictwo społeczne w Niemczech® PETRARCA e.V.

S o c i a l F a r m i n g

Projekt SoFar (2006 - 2009); Franco Di Iacovo (Uniwersytet w Pizie)® PETRARCA e.V.

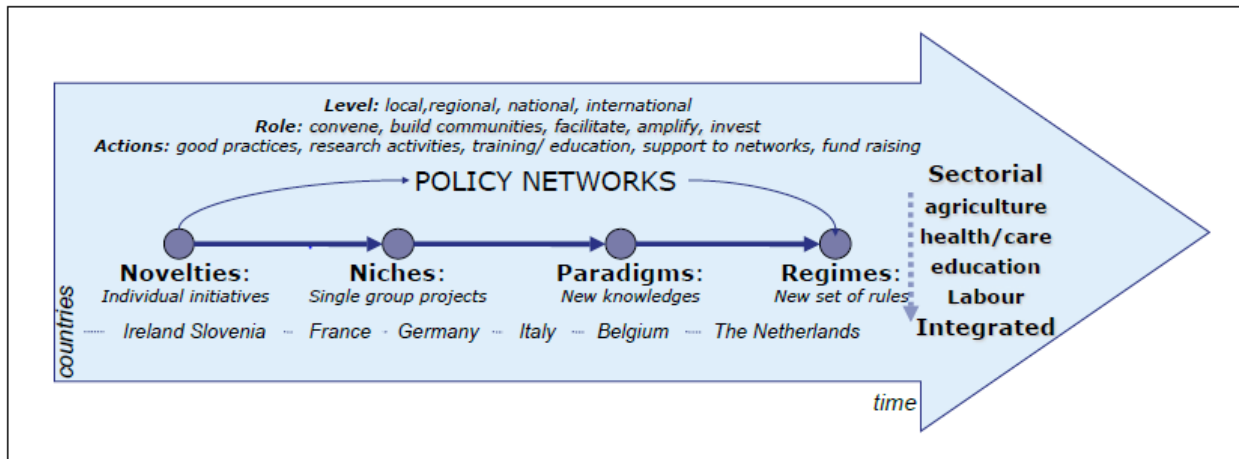
W ramach projektu European So Far (2006-2009) zespół projektowy opracował różne etapy rozwoju, używając następujących terminów do scharakteryzowania sytuacji w poszczególnych krajach

- Nowości: gdy budowane są głównie indywidualne inicjatywy, można je przyrównać do etapu pionierskiego.
- Nisze: w tym przypadku relacje zaczynają się nawiązywać, a nowa arena zaczyna być definiowana. Pojedyncze grupy projektowe współpracują ze sobą, ale nie są ze sobą połączone.
- Paradygmaty: relacje i wymiana informacji wzrosły, a nowa wiedza została ustanowiona;
- Reżimy: nowy zestaw zasad zaczyna być definiowany, wpływając na instytucje i ramy prawne.
- Stagnacja: sytuacja, w której coś pozostaje takie samo i nie rozwija się.

Patrząc na wykres (rys. 1), kraje takie jak Irlandia i Słowenia znajdują się na etapie "nowości". Zgodnie z definicją DI IACOVO & O'CONNOR (2009) "nowości" opisują fazę "kiedy budowane są głównie indywidualne inicjatywy, można je przyrównać do etapu pionierskiego". W porównaniu z krajami zaangażowanymi w SOFARM, może to mieć miejsce w przypadku **Słowacji**, być może już wchodzącej w drugi etap "nisz", w którym zaczynają się nawiązywać relacje i zaczyna się definiować nowa arena, również dzięki działaniom Druživy. Jeśli chodzi o rysunek, oczywiście jest, że opisuje on sytuację sprzed 15 lat, ponieważ w Irlandii istnieje dobrze rozwinięta sieć gospodarstw społecznych.

W **Polsce** sieć gospodarstw edukacyjnych jest dobrze rozwinięta i obejmuje 300 gospodarstw wraz z ich oznakowaniem. Obok sektora edukacyjnego, rolnictwo społeczne w tym kraju jest wciąż w powijakach. Jeden region otrzymał wsparcie w ramach projektu UE, a w każdym regionie jest doradca, który nadzoruje gospodarstwa społeczne, ale są to głównie gospodarstwa edukacyjne. Polscy politycy są zaangażowani w kilka projektów, ale nie poprawiają stanu rolnictwa społecznego na poziomie krajowym. Gospodarstwa edukacyjne są samowystarczalne, podczas gdy gospodarstwa projektu UE są zależne od tych funduszy. Sytuacja finansowa gospodarstw społecznych, a także niska popularność takich gospodarstw i niechęć rolników do przyjmowania nowych pomysłów są powodami, dla których koncepcja rolnictwa społecznego wciąż znajduje się w fazie "nisz" (TORNIER 2020).

Według eksperta **Republika Czeska znajduje się na drugim etapie rozwoju**. Dzięki istniejącej organizacji parasolowej, komitetowi roboczemu w ministerstwie rolnictwa i kursom na temat rolnictwa społecznego na dwóch różnych uniwersytetach istnieją już pewne podstawy. Jednak czeskie społeczeństwo jest sceptycznie nastawione do tego pomysłu, a politycy, z wyjątkiem istniejącego komitetu roboczego, nie są zaangażowani w rolnictwo społeczne. Również aspekt finansowania jest bardzo ograniczony w tym kraju. Istnieje strona internetowa na ten temat z mapą pokazującą zarejestrowane gospodarstwa społeczne w Czechach. Liczba gospodarstw jest nadal niska, ponieważ prawie tylko osoby prywatne podejmują inicjatywę założenia gospodarstwa społecznego, a ograniczenia finansowe odgrywają pewną rolę (TORNIER 2020).

Rysunek 1: Etapy rozwoju rolnictwa społecznego w krajach europejskich 15 lat temu (DI IACOVO & O'CONNOR 2009: 178).

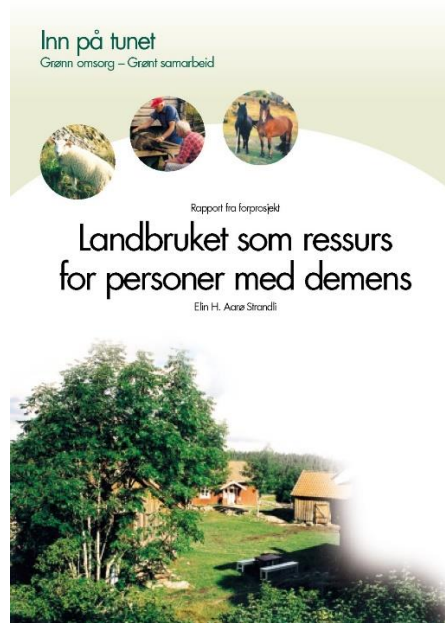
Dzisiejsze **Niemcy można zobaczyć** w fazie "paradygmatu", co oznacza "relacje i wymiana informacji wzrosły, a nowa wiedza została ustanowiona". W Niemczech rolnictwo społeczne łączy się z produkcyjnym komponentem rolnictwa, zwłaszcza w literaturze. Skład krajów związkowych utrudnia jednolity opis krajów związkowych. Istnieją różne prawa i obowiązki w każdym z nich, co powoduje duże różnice w rolnictwie społecznym w różnych krajach związkowych. Kursy na temat rolnictwa społecznego są oferowane na uniwersytetach, istnieją również regionalne i krajowe stowarzyszenia oferujące warsztaty i seminaria. Polityka jest częściowo zintegrowana z rolnictwem społecznym, ponownie różniąc się w zależności od kraju związkowego w Niemczech. W Niemczech budżet personalny jest ogólnokrajowy. "Warsztaty dla osób niepełnosprawnych" muszą mieć minimalną liczbę klientów. Wdrażając federalną ustawę o uczestnictwie oraz budżet na pracę i innych dostawców, może nastąpić wzrost liczby gospodarstw społecznych w Niemczech.

Włochy znajdują się na poziomie "reżimów", ponieważ "zaczynają być definiowane nowe zasady, wpływające na instytucje i ramy prawne". Od 2015 r. Włochy mają własne ustawodawstwo dotyczące promocji rolnictwa społecznego, a krajowe stowarzyszenie rolników i inicjatorów tej idei powstało nawet 4 lata wcześniej. Dyskurs integracji pracy odgrywa ważną rolę obok gospodarstw edukacyjnych. Projekty na skonfiskowanej ziemi mafii, jak również idea rolnictwa społecznego są dobrze znane i uznane przez włoskie społeczeństwo. Istnieje około 3000 gospodarstw społecznych rozmieszczonych w całym Włoszech. Istnieją regionalne marki tych gospodarstw, a także spółdzielnie z firmami detalicznymi, takimi jak supermarkety. Dlatego niektóre gospodarstwa są samowystarczalne. Ponadto współpraca różnych ministerstw działa na poziomie regionalnym, finansowanie pochodzi z sektora społecznego, ale także od przedsiębiorstw, które chcą inwestować w działania społeczne. Oprócz krajowego stowarzyszenia, które wprowadziło zasady, które mogą stanowić formę zapewnienia jakości, istnieją również regionalne stowarzyszenia rolnictwa społecznego. Seminaria, warsztaty i kursy są oferowane przez takie stowarzyszenia, a także przez uniwersytety i ośrodki badawcze (TORNIER 2020).

Wiele gospodarstw w Holandii oferuje opiekę dzienną dla osób starszych cierpiących na demencję® Thomas van Elsen

W 15-letniej statystyce Holandia również znajdowała się na poziomie "reżimów". Gospodarstwa opiekuńcze w Holandii były wspierane już w 1999 roku przez Krajowe Centrum Wsparcia Rolnictwa i Opieki, które było dotowane przez Ministerstwo Rolnictwa oraz Ministerstwo Zdrowia, Opieki Społecznej i Sportu. Dzięki temu wsparciu idea rolnictwa społecznego została dobrze rozpowszechniona w holenderskim społeczeństwie i rozpoczęto wiele inicjatyw. Jednak w 2008 r. finansowanie przez ministerstwa ustało i powstała nowa federacja finansowana przez samych rolników. Według raportu VAN DER MEULEN et al. 2019, liczba gospodarstw rolnych zrzeszonych w stowarzyszeniu wynosi 1250. Podczas gdy inicjatywy wzrosły szczególnie po wdrożeniu budżetu osobistego, krzywa spłaszczyła się po 2011 roku. Oprócz budżetu osobistego, wsparcie finansowe pochodzi bezpośrednio z krajowego systemu refundacji opieki zdrowotnej z AWBZ. Ponieważ gospodarstwa opiekuńcze początkowo przyjmowały osoby z niepełnosprawnością intelektualną, obecnie są one otwarte na szerszy zakres grup docelowych, a nawet starają się zapewnić przestrzeń dla wielu z nich w tym samym czasie.

Rolnictwo społeczne w Norwegii - terapia z udziałem zwierząt gospodarskich. © Bente Berget

Należy tu wspomnieć o jeszcze jednym kraju: Norwegię. Do niedawna ten skandynawski kraj był uważany za modelowy przykład rolnictwa społecznego w Europie. Różne podmioty uznały, że rolnictwo społeczne może być wykorzystywane do zachowania gospodarstw rolnych w regionach, w których produkcja rolna nie jest możliwa zgodnie ze standardami rynku światowego. Różne ministerstwa i władze współpracowały ze sobą w sposób wzorcowy. Jednak wraz z przesunięciem finansowania publicznego na poziom bardziej lokalny kilka lat temu, model norweski upadł. Obecnie promuje się rolnictwo wzrostowe i intensyfikację. Jednocześnie wiele gospodarstw zrezygnowało w trakcie zmiany pokoleniowej - fiasko, które pokazuje problem uzależnienia od funduszy publicznych (VAN ELSEN 2020).

4. Ramy prawne rolnictwa społecznego w pięciu krajach

Ważną siłą napędową na poziomie międzynarodowym jest **Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych**³ (2008). Wymaga ona *włączenia* zamiast *integracji*, akceptując ludzi, którzy różnią się od przeciętnej jako część normalności. Społeczeństwo powinno rozwijać się w taki sposób, aby włączyć osoby o specjalnych potrzebach do normalnego życia. Wraz z konwencją zmienia się cały punkt ciężkości: społeczeństwo nie powinno koncentrować się na aspektach niepełnosprawności tak zwanych osób niepełnosprawnych, ale powinno przewyciężyć myślenie zorientowane na deficyty, koncentrując się na zdolnościach, a nie na niepełnosprawności osób o specjalnych potrzebach. Konwencja dąży do społeczeństwa integracyjnego. Kraje europejskie są proszone o dostosowanie swoich przepisów krajowych z uwzględnieniem idei konwencji. Na przykład w Niemczech w 2016 r. ustanowiono federalną

³ Dostępny pod adresem: www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities

ustawę o włączeniu ("Bundesteilhabegesetz"), wzmacniającą prawa osób ze specjalnymi potrzebami. Ustawa ta zaczyna mieć silny wpływ na rozwój rolnictwa społecznego w tym kraju.

Czy istnieją specjalne przepisy dotyczące rolnictwa społecznego? Dla jakich grup docelowych? W jaki sposób regulowane jest wsparcie dla różnych osób potrzebujących wsparcia? Czy istnieją wymogi zapewniające jakość pracy w gospodarstwach socjalnych? Czy istnieją tabele porównujące dane, różnice w odpowiednim ustawodawstwie, podejście państwa i wsparcie państwa, definicje prawne (jeśli istnieją) i tym podobne?

REPUBLIKA CZESKA

Podstawowymi przepisami **czeskiego** ustawodawstwa, które mają pewien wpływ na rolnictwo społeczne, są przepisy dotyczące rolnictwa i przetwórstwa żywności oraz przepisy związane z obszarem społecznym, zatrudnieniem i pracą. Z innych ustaw jest to również kodeks cywilny, ustawa o spółkach handlowych i spółdzielniach oraz dekret o edukacji opartej na zainteresowaniach.⁴ Rolnictwo społeczne jest powiązane z przedsiębiorczością społeczną w nowo przygotowanej ustawie o przedsiębiorczości społecznej (gospodarstwo społeczne zostanie bezpośrednio zdefiniowane po raz pierwszy w czeskim ustawodawstwie). Z tego powodu poniższy tekst koncentruje się na tym obszarze.

Czeski system wsparcia generuje i kształtuje jedynie pewną, wąsko sprofilowaną część sektora objętego wsparciem. Ustawodawstwo zasadniczo dotyczy tylko osób niepełnosprawnych medycznie i psychicznie, co jest stosunkowo wąsko zdefiniowaną grupą, która jednak nie obejmuje wielu osób o szczególnych potrzebach, na przykład osób wykluczonych społecznie. Konsekwencją jest między innymi to, że opinia publiczna widzi zasadniczo tylko te rodzaje firm, które na przykład zatrudniają osoby niepełnosprawne fizycznie i umysłowo. W Republice Czeskiej brakuje nam wsparcia, kierunku i motywacji do zatrudniania osób z miejsc wykluczonych społecznie, samotnych rodziców, osób o słabszych nawykach pracy, osób na okresie próbnym, osób, które potrzebują bardziej specyficznych warunków pracy i zaplecza, obciążonych wykluczeniem, możliwości pracy związanych z opieką i terapią dla osób starszych itp. Ponadto brakuje bezpośredniego wsparcia finansowego na tworzenie miejsc pracy i warunków dla asystentów i pracowników psychospołecznych.

W Republice Czeskiej ani termin "gospodarstwo społeczne", ani termin "przedsiębiorstwo społeczne" nie są precyzyjnie zdefiniowane i żaden z tych terminów nie jest zapisany w czeskim ustawodawstwie. Ministerstwo Pracy i Spraw Społecznych zaczęło przygotowywać ustawę o przedsiębiorczości społecznej w 2022 roku. Ustawa ta powinna również zawierać termin "gospodarstwo społeczne". Obecnie gospodarstwa rolne mogą uzyskać w Republice Czeskiej dwa statuty związane z przedsiębiorstwami społecznymi, a mianowicie oznaczenie "Przedsiębiorstwo społeczne" i podmiot na "Chronionym rynku pracy".

⁴ PŘÍRUČKA PRO ZEMĚDĚLCE A VEŘEJNOU SPRÁVU V OBLASTI PODPORY A REALIZACE SOCIÁLNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ V ČR [online]. [cit. 2023-01-30]. Dostępné pod adrese: www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/eafrd/csv/publikace/1548835489627.pdf

Przedsiębiorstwa społeczne muszą spełniać kilka podstawowych cech:

- Świadczenia socjalne (zatrudnianie określonego minimalnego odsetka pracowników znajdujących się w niekorzystnej sytuacji)
- Korzyści ekonomiczne (zwracasz co najmniej 51% swojego zysku na rozwój firmy)
- Korzyści środowiskowe i lokalne (preferencyjnie korzystasz z lokalnych zasobów, głównie zaspokajasz potrzeby lokalnej społeczności i jej wymagania, zachowujesz się ekologicznie)⁵

Gospodarstwo społeczne może przestrzegać określonych zasad i być przedsiębiorstwem społecznym, ale nie jest to jeszcze warunek. Status przedsiębiorstwa społecznego jest odpowiedni dla niektórych rodzajów dotacji i dotacji, zwłaszcza z funduszy europejskich, dotacji regionalnych lub zaproszeń od prywatnych fundacji. Status przedsiębiorstwa społecznego ma pewne zalety, to znaczy można uzyskać pewne stopnie dotacji, gdzie warunkiem jest bycie przedsiębiorstwem społecznym, a nie tylko pracodawcą na chronionym rynku pracy.

Drugie oznaczenie, pracodawca na chronionym rynku pracy, przynosi bezpośrednie korzyści finansowe, jeśli firma zatrudnia osoby niepełnosprawne. Teoretycznie gospodarstwo społeczne może być pracodawcą na chronionym rynku pracy, jeśli spełnia warunki określone w ustawie o zatrudnieniu. Termin "pracodawca na chronionym rynku pracy" jest zakorzeniony w naszym systemie prawnym i jest uregulowany we wspomnianej powyżej ustawie o zatrudnieniu. Jeśli spełniasz warunki określone w ustawie, masz prawo do rekompensaty finansowej. Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu składki te mogą być pobierane przez firmy, które zatrudniają osoby niepełnosprawne i mają ponad 50% pracowników z tej kategorii. Aby zostać uznanym za pracodawcę na chronionym rynku pracy, należy zawrzeć pisemną umowę z Urzędem Pracy.

Rolnictwo społeczne w Czechach. © SOFARM

⁵ Tessea [online]. 2022 [cit. 2023-01-31]. Dostępne pod adresem: www.tessea.cz/cz/socialnipodnikani/definice-tessea

Gospodarstwo rolne może wejść na rynek pracy chronionej, ale system nie jest dostosowany do warunków panujących w rolnictwie, które są zupełnie inne (cykliczność i sezonowość, poziom terapeutyczny). Kolejną komplikacją jest niewielka liczba zatrudnionych osób w niekorzystnej sytuacji (nie osiągają one 50% pracowników). Pracodawca na chronionym rynku pracy nie musi spełniać warunków określonych dla przedsiębiorstwa społecznego, jeśli nie chce mieć statusu przedsiębiorstwa społecznego. Gospodarstwo społeczne jest zatem przedsiębiorstwem społecznym, a nie pracodawcą na chronionym rynku pracy. I odwrotnie.

Obecnie realizowany jest Krajowy Plan Wspierania Równych Szans Osób Niepełnosprawnych na lata 2021-2025. Działanie 11.1.7 obejmuje założenie dalszego wspierania i rozwijania projektów realizowanych we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa, Izłą Rolniczą Republiki Czeskiej i francuskim społecznym ubezpieczeniem rolnym MSA w celu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w formie ich zatrudnienia w rolnictwie. Stworzenie warunków, aby osoby niepełnosprawne miały możliwość wykorzystania swoich umiejętności w pracy w gospodarstwach rolnych i rzemieśle związanym z życiem na wsi. Brak jest szczegółowych informacji na temat jego wykorzystania przez gospodarstwa społeczne.

Jeśli chodzi o liczbę gospodarstw socjalnych w Republice Czeskiej, kilka dużych jednostek flagowych prowadzi gospodarstwa socjalne od dłuższego czasu. Przegląd Stowarzyszenia Rolnictwa Społecznego wskazuje na przybliżoną liczbę 40 gospodarstw (w szerszej koncepcji rolnictwa społecznego, tj. nie tylko tych z pracownikami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji). Nasze obecne szacunki dotyczące gospodarstw zatrudniających osoby defaworyzowane to 30 gospodarstw. Nie obejmuje to jednak gospodarstw i podmiotów, które nie podpisują się pod koncepcją rolnictwa społecznego, ponieważ albo nie wiedzą, że są społeczne, albo dlatego, że poruszają się w szarej / czarnej strefie w sposobie zatrudniania pracowników znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Istnieje zainteresowanie gospodarstwami, które mogą działać na chronionym rynku pracy (korzyści finansowe z dotacji do roszczeń), a zainteresowanie jest większe wśród młodych ludzi, którzy dostrzegają potrzebę pracy w rolnictwie, znają wartość żywności i dorastali w trendzie łagodnego i życzliwego traktowania ziemi i dbałości o krajobraz. Gospodarstwa społeczne w Czechach są zarówno organizacjami non-profit, jak i spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością. Gospodarstwa mogą być częścią instytucji kościelnych. W Czechach nie ma gospodarstw społecznych założonych przez państwo.

Jako model finansowy sprawdza się własna działalność gospodarcza i poszukiwanie dodatkowego finansowania, na przykład połączenie produkcji żywności i usług (takich jak zakwaterowanie, wynajem), działalność edukacyjna, turystyka oraz wsparcie państwa. Silnym graczem mogą być również dotacje rolne do gruntów (dla obszaru 20 hektarów kwota wynosi około 300 000 CZK). Innym modelem jest wkład w zatrudnienie osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (czyli wejście na chroniony rynek pracy) i dodatkowa sprzedaż produktów, na przykład poprzez rolnictwo wspierające społeczność.

SŁOWACJA

Rolnictwo społeczne nie ma podstaw w ustawodawstwie, konkretnej polityce lub ramach instytucjonalnych. Możliwości rozwoju rolnictwa społecznego zgodnie z ustawodawstwem w dziedzinie społecznej można postrzegać na dwóch podstawowych poziomach:

1. Wymiar terapeutyczny rolnictwa społecznego - a) ustawa nr 448/2008 Dz.U. o usługach społecznych i zmiany do ustawy nr 455/1991 Dz.U. o handlu, z późniejszymi zmianami, b) ustawa nr 305/2005 Dz.U. o społecznej ochronie prawnej dzieci i opiekuna społecznego oraz o zmianie i dodaniu niektórych ustaw, z późniejszymi zmianami.

2. Wsparcie zatrudnienia obywateli znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy w dziedzinie rolnictwa społecznego - a) ustawa nr 5/2004 Coll. o służbach zatrudnienia w sprawie zmian niektórych ustaw, b) ustawa 112/2018 Coll. o gospodarce społecznej i przedsiębiorstwach społecznych oraz o zmianie niektórych ustaw. W różnych ustawach pojęcie osoby niepełnosprawnej jest różnie definiowane.

Rolnictwo społeczne na Słowacji. © Druživa

Wsparcie zatrudnienia obywateli niepełnosprawnych: a) Ustawa nr 311/2001 Dz. Kodeks pracy, b) Ustawa nr 5/2004 Coll. o służbach zatrudnienia. Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny prowadzi specjalne rejestry osób ubiegających się o pracę, które są niepełnosprawnymi obywatelami oraz osób poszukujących pracy, które są niepełnosprawnymi obywatelami. Specjalne rejestry zawierają również dane dotyczące spadku zdolności do wykonywania pracy zarobkowej, a także dane dotyczące przyczyny prawnej, na podstawie której zostali uznani za obywateli niepełnosprawnych. Do obowiązków prawnych pracodawcy we wspomnianym zakresie należy w szczególności obowiązek zapewnienia zatrudnianym przez siebie obywatelom niepełnosprawnym odpowiednich warunków wykonywania pracy, obowiązek zapewnienia obywatelom niepełnosprawnym szkoleń i przygotowania zawodowego do pracy oraz zwracania szczególnej uwagi na podnoszenie ich kwalifikacji w trakcie zatrudnienia, a także obowiązek prowadzenia ewidencji obywateli niepełnosprawnych. Inne składki dla pracodawcy zatrudniającego obywateli niepełnosprawnych to składka na utrzymanie zatrudnienia obywatela niepełnosprawnego, składka na pokrycie kosztów operacyjnych zakładu pracy chronionej lub zakładu pracy chronionej oraz na pokrycie kosztów transportu pracowników, składka na wsparcie zatrudnienia osoby poszukującej pracy

znajdującej się w niekorzystnej sytuacji oraz składka na samozatrudnienie obywatela niepełnosprawnego.

Druživa współpracuje obecnie z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Republiki Słowackiej w przygotowaniu nowej ustawy o rolnictwie, która będzie zawierać definicję gospodarstwa społecznego i stworzy rejestr gospodarstw społecznych. Może to być dobry punkt wyjścia do stworzenia dotacji skierowanych do rolników społecznych.

POLSKA

Gospodarstwo opiekuńcze to forma wsparcia opieki i integracji społecznej realizowana w ramach gospodarstwa rolnego. Oczywiście jest zatem, że rolnicy lub domownicy muszą być zaangażowani w tworzenie i funkcjonowanie takiego obiektu. Obecne uwarunkowania prawne ograniczają jednak możliwości łączenia działalności rolniczej ze świadczeniem usług opiekuńczych. Gospodarstwo opiekuńcze powinno być zatem prowadzone jako działalność gospodarcza lub jako podmiot ekonomii społecznej: stowarzyszenie, fundacja lub spółdzielnia socjalna. Z punktu widzenia osób zainteresowanych tego typu działalnością, konieczność założenia lub współpracy z istniejącym podmiotem gospodarczym lub podmiotem ekonomii społecznej może wydawać się niepotrzebną komplikacją. W rzeczywistości jednak takie rozwiązania powinny być postrzegane raczej jako szanse niż ograniczenia dla gospodarstw opiekuńczych. Wykorzystanie jednej z rekomendowanych form prawnych pozwala bowiem na rozwiązanie istotnych problemów, z jakimi borykają się osoby zakładające lub prowadzące gospodarstwa opiekuńcze. Prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego w formie działalności gospodarczej lub działalności statutowej organizacji pozarządowej daje możliwość skorzystania z gotowych modeli działania i wymogów stawianych jednostkom systemu pomocy społecznej. Jest to bardzo ważne, gdyż usługi opiekuńcze, prowadzenie terapii i zajęć integracyjnych to obszary działalności związane ze szczególną odpowiedzialnością za drugiego człowieka. W interesie osób prowadzących tego typu działalność jest dążenie do zapewnienia jak najwyższego poziomu oferowanych usług oraz bezpieczeństwa osób objętych opieką. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy spełnione są następujące warunki: wymagane są pomieszczenia, personel jest odpowiednio przeszkolony i stosowane są wysokie standardy etyczne.

Rolnictwo społeczne w Polsce. © Thomas van Elsen

Wszystko to sprawia, że gospodarstwo opiekuńcze powinno funkcjonować w oparciu o istniejące formy organizacyjne jednostek pomocy społecznej. Pozwoli to niejako automatycznie spełnić wszystkie wymogi stawiane tego typu placówkom. Z punktu widzenia osoby zakładającej dom opieki jest to więc znaczne uproszczenie - wygodniej jest skorzystać z gotowych wzorców niż tworzyć od podstaw placówkę, której funkcjonowanie na każdym kroku napotykać będzie na przeszkody prawne. Wykorzystanie obecnie dostępnych form świadczenia opieki w ramach organizacji pozarządowych czy firm ma jeszcze jedną istotną zaletę. Koncepcja ta umożliwia wykorzystanie dostępnych źródeł finansowania tego typu placówek. Mamy więc środki kierowane na obszary wiejskie w związku z rozwojem przedsiębiorczości. W przypadku spółdzielni socjalnych możliwe jest skorzystanie z funduszy przeznaczonych na rozwój ekonomii społecznej. Możliwe jest również skorzystanie z rządowych i regionalnych programów dofinansowujących tworzenie i funkcjonowanie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Dzięki otrzymywanym środkom na opiekę w gospodarstwie, opiekunowie mogą zmodernizować swoje gospodarstwo, unowocześnić działalność rolniczą czy rozpocząć lub rozwinąć inną działalność pozarolniczą.

W Polsce istnieje kilka możliwości uzyskania dofinansowania na utworzenie usług opiekuńczych w gospodarstwie rolnym. Z jednej strony istnieją programy rządowe wspierające osoby wymagające opieki, a z drugiej regionalne i krajowe programy operacyjne współfinansowane z funduszy europejskich, których celem jest wspieranie aktywności osób niesamodzielnych. W założenie i prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego muszą być zaangażowane osoby prowadzące działalność rolniczą lub osoby będące domownikami w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą. Świadczenie usług opiekuńczych wymaga jednak założenia nowego podmiotu (spółki lub podmiotu ekonomii społecznej) lub nawiązania współpracy z istniejącą spółką, stowarzyszeniem, fundacją lub spółdzielnią socjalną.

W Polsce strategiczne zakotwiczenie działań na rzecz rolnictwa społecznego zostało przyjęte w sektorowych dokumentach programowych poświęconych rozwojowi obszarów wiejskich, a także w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 roku. Rzeczywiście, zgodnie ze Strategią, kierunkiem interwencji

w zakresie "poprawy dostępu do usług, w tym społecznych i zdrowotnych" jest wspieranie rozwoju funkcji społecznej gospodarstw rolnych poprzez łączenie rolnictwa z usługami społecznymi.

Warto wskazać na "Politykę społeczną wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo - Solidarność", który został przyjęty przez Radę Ministrów 26 października 2018 roku. Dokument ten zwraca uwagę nie tylko na upowszechnienie sieci gospodarstw opiekuńczych, ale również na rozwój i promocję zawodów opiekuńczych, a także podnoszenie kompetencji osób świadczących usługi opiekuńcze poprzez ich udział w szkoleniach i warsztatach. Drugim dokumentem jest Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030, w której usługi opiekuńcze w gospodarstwie rolnym przedstawione są jako jedna z form opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia oraz dywersyfikacji dochodów i zatrudnienia na lokalnych rynkach pracy. Trzecim dokumentem jest Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 r. "Ekonomia Solidarności Społecznej", który wskazuje, że gospodarstwa opiekuńcze mają wspierać różne formy aktywności społecznej na obszarach wiejskich, w tym przedsięwzięcia promujące dialog w społecznościach lokalnych i kształtujące postawy społeczne.

WŁOCHY

Sektor gospodarstw społecznych we Włoszech jest w trakcie rozwoju. Gospodarstwa społeczne powstały i rozwinęły się głównie dzięki funduszom europejskim, krajowym i regionalnym. Dzięki tym formom inwestycji, niektóre gospodarstwa wiejskie, zwłaszcza w regionie Apulia, miały okazję poprawić swoje terytorium, powitać społeczność i sprawić, by uczestniczyła w działaniach korzystnych dla zdrowia. Gospodarstwa społeczne we Włoszech, a w szczególności w regionie Apulia, zostały uznane za gospodarstwa edukacyjne (Masserie Didattiche). Rząd ustanowił i uznał Gospodarstwa Dydaktyczne, a ustawą z dnia 26 lutego 2008 r. nr 2 region Apulia ustanowił obwód mający na celu zgrupowanie przedsiębiorstw rolno-spożywczych i agroturystycznych, które prowadzą tradycyjną działalność produkcyjną i angażują się w działalność dydaktyczną i edukacyjną (art. 1). Rolnik, który jest właścicielem Zagrody Edukacyjnej, jest zatem waloryzowany jako strażnik dziedzictwa wiedzy i tradycji rolno-spożywczych, o silnej treści historycznej i ekonomicznej. Ten rodzaj opiekuna lokalnej typowości prowadzi zajęcia edukacyjne dla grup szkolnych, ilustrując proces łańcucha dostaw, od ziemi do produktu końcowego. Jego wiedza na temat rolnictwa pozwala mu wyjaśnić cykle produkcyjne, zilustrować sezonowość produktów, wprowadzić nowe techniki rolnictwa ekologicznego, zintegrowanego i przyjaznego dla środowiska oraz podkreślić właściwości zdrowotne i odżywcze produktów. Podczas interaktywnych lekcji w masarni, właściciel masarni lub jego operator nie zaniedbują aspektów historycznych, przyrodniczych i antropologicznych związanych z produktami i terytorium (art. 2). W celu prowadzenia działalności edukacyjnej, rolnik lub osoba przez niego wskazana musi odbyć wcześniejsze kursy kwalifikacyjne, uznane przez Departament Zasobów Rolno-Spożywczych Regionu Apulia (art. 3). Aby zostać zarejestrowanym w Obwodzie Gospodarstw Edukacyjnych, należy złożyć wniosek do Departamentu Zasobów Rolno-Spożywczych Regionu Apulia, załączając dokładną dokumentację (art. 6) wskazującą dokładne wymagania dotyczące produkcji rolnej, społeczno-edukacyjne, logistyczne i bezpieczeństwa (załącznik A). Po uznaniu zgodnie z art. 6, można uzyskać rejestrację w Rejestrze Gospodarstw Edukacyjnych (art. 7).

Rolnictwo społeczne we Włoszech - Cooperativa Sociale Aretè. © Thomas van Elsen

Na poziomie krajowym, to właśnie ustawa nr 141 z dnia 18 sierpnia 2015 r., nosząca tytuł "Przepisy dotyczące rolnictwa społecznego", uznaje i konsoliduje wcześniejsze doświadczenia rolnictwa społecznego, a także wprowadza podstawowe elementy jasności w odniesieniu do celów, normatywnej definicji tego, co rozumie się przez "rolnictwo społeczne", podmiotowej delimitacji, metod publicznego uznawania podmiotów gospodarczych oraz identyfikacji beneficjentów działań. W rzeczywistości ustawa z 2015 r. promuje rolnictwo społeczne "jako aspekt wielofunkcyjności przedsiębiorstw rolnych ukierunkowanych na rozwój interwencji i usług społecznych, społeczno-zdrowotnych, edukacyjnych i integracji społeczno-pracowniczej, w celu ułatwienia odpowiedniego i jednolitego dostępu do podstawowych usług, które mają być zagwarantowane osobom, rodzinom i społecznościom lokalnym na całym terytorium kraju, w szczególności na obszarach wiejskich lub obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania". Do celów ustawy "rolnictwo społeczne" oznacza działania mające na celu osiągnięcie integracji społecznej i zawodowej pracowników niepełnosprawnych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz nieletnich w wieku produkcyjnym objętych projektami rehabilitacji społecznej i wsparcia; świadczenie usług społecznych i działań na rzecz społeczności lokalnych poprzez wykorzystanie materialnych i niematerialnych zasobów rolnictwa w celu promowania, towarzyszenia i wdrażania działań mających na celu rozwijanie umiejętności i zdolności, integrację społeczną i zawodową, rekreację i użyteczne usługi w życiu codziennym oraz usługi, które wspierają i wspierają terapie medyczne, psychologiczne i rehabilitacyjne mające na celu poprawę warunków zdrowotnych i społecznych, emocjonalnych i poznawczych zainteresowanych podmiotów, również poprzez pomoc zwierzętom hodowlanym i uprawę roślin projekty mające na celu edukację ekologiczną i żywieniową, ochronę różnorodności biologicznej i rozpowszechnianie wiedzy lokalnej poprzez organizację uznanych regionalnie gospodarstw społecznych i edukacyjnych, takich jak inicjatywy mające na celu przyjęcie i zakwaterowanie dzieci w wieku przedszkolnym oraz osób z trudnościami społecznymi, fizycznymi i psychicznymi.

W dziedzinie rolnictwa społecznego we Włoszech głównymi podmiotami działającymi historycznie są spółdzielnie socjalne, które pojawiły się we Włoszech w latach 60. i 70. ubiegłego wieku. Mają one na celu realizację ogólnego interesu społeczności w zakresie promocji ludzkiej i integracji społecznej obywateli poprzez zarządzanie usługami społeczno-medycznymi i edukacyjnymi oraz zarządzanie

działalnością gospodarczą mającą na celu zatrudnienie osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, takich jak inwalidzi cywilni, byli pacjenci szpitali psychiatrycznych, narkomani, alkoholicy, nieletni w trudnej sytuacji rodzinnej i więźniowie.

Spółdzielnie socjalne zostały wprowadzone do włoskiego systemu prawnego ustawą 381 z 1991 r. i dekretem 112/2017 jako uznane przedsiębiorstwa społeczne. Kwalifikuje się jako szczególna forma spółdzielni mająca na celu realizację ogólnego interesu społeczności w zakresie promocji ludzkiej i integracji społecznej obywateli. Spółdzielnie socjalne dzielą się na dwa rodzaje:

- typ A - mający na celu świadczenie usług socjalnych, społeczno-medycznych i edukacyjnych, kształcenie i szkolenie zawodowe, szkolenia pozaszkolne oraz pośrednictwo pracy;
- typ B - prowadzenie różnych rodzajów działalności - rolniczej, przemysłowej, handlowej lub usługowej - mających na celu zatrudnienie osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

W szczególności spółdzielnie socjalne "typu B" są bardziej aktywne w produkcji rolnej i działalności przetwórczej z włączeniem osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, które muszą stanowić co najmniej 40% członków. Wszystkie działania rolnicze prowadzone w ramach rolniczej spółdzielni socjalnej są zaprojektowane i zarządzane w celu zaspokojenia konkretnych potrzeb osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Zespół roboczy, który tworzy spółdzielnię socjalną ukierunkowaną na rolnictwo społeczne, jest złożony i wymaga obecności różnych specjalistów, takich jak psychologowie, pracownicy socjalni, nauczyciele i trenerzy. Podstawową częścią działań związanych z rolnictwem społecznym jest przemyślenie sposobu, w jaki są one prowadzone. Na przykład: jeśli podmiotami są osoby z niepełnosprawnością fizyczną/ruchową, należy opracować plany pracy, które sprzyjają pracy tych osób.

NIEMCY

W Niemczech nie ma szczegółowych przepisów dotyczących rolnictwa społecznego. Uprawnienia różnych grup docelowych i użytkowników rolnictwa społecznego do wsparcia finansowego ze strony państwa są regulowane przez "Kodeks zabezpieczenia społecznego" i są niezwykle mylące zarówno dla osób dotkniętych, jak i dla rolników, którzy chcą zintegrować oferty społeczne w swoich gospodarstwach. Istnieją również oferty dla dzieci w gospodarstwach rolnych, z których niektóre są wspierane przez programy finansowania krajów związkowych, środki wspierające długotrwale bezrobotnych, seniorów mieszkających w gospodarstwach rolnych i integrację uchodźców. Różnorodność odpowiedzialnych urzędów prowadzi do zagmatwanej sytuacji, która doprowadziła do tego, że firmy zajmujące się rolnictwem społecznym specjalizują się głównie w jednej grupie docelowej, aby móc poradzić sobie z wysiłkiem administracyjnym.

W Niemczech po 1945 r. osoby z niepełnosprawnością intelektualną koncentrowały się w tak zwanych "warsztatach dla osób niepełnosprawnych", w których uczestniczyło co najmniej 120 osób. Ich zadaniem jest przygotowanie osób niepełnosprawnych do wejścia na rynek pracy, co jednak rzadko się udaje. Przejściowe formy pracy w warsztatach, z których niektóre same prowadzą gospodarstwa rolne, ale głównie zajmują się montażem przemysłowym. Warsztaty współpracują z firmami spoza warsztatu, tj.

również w rolnictwie, i oferują tzw. staże lub "prace zewnętrzne". Koncentracja ofert na warsztatach dla osób niepełnosprawnych ma swoją historyczną przyczynę w III Rzeszy, w której niepełnosprawność umysłowa była uważana za "niegodną życia", a osoby nią dotknięte były zabijane. W celu zapewnienia dobrego traktowania osób niepełnosprawnych, kiedy powstała Republika Federalna Niemiec, zostały one legalnie zatrudnione w dużych jednostkach, co wydawało się ułatwiać zagwarantowanie humanitarnego traktowania. Wraz z rosnącym zapotrzebowaniem na integrację, ta koncentracja wydaje się coraz mniej współczesna i coraz częściej okazuje się przeszkodą dla inicjatyw i firm, które chcą oferować nadzorowane miejsca pracy. Uwzględnia to przyjęta w 2016 r. federalna ustawa o uczestnictwie (BTHG), która oprócz warsztatów dla osób niepełnosprawnych umożliwia również tak zwanym "innym usługodawcom" tworzenie nadzorowanych miejsc pracy. W praktyce jednak realizacja tego zamiaru jest wciąż w powijakach.

Rolnictwo społeczne w Niemczech. © Thomas van Elsen

Praca w warsztacie dla osób niepełnosprawnych jest gwarantowana przez prawo. W przeszłości wiele warsztatów prowadziło własne gospodarstwa rolne, aby zaopatrywać się w żywność, ponieważ stawało się to coraz mniej opłacalne. Z drugiej strony, obecnie motywem prowadzenia gospodarstwa jest zapewnienie atrakcyjnych miejsc pracy, ponieważ różnorodność pracy w gospodarstwie pozwala na szeroki wachlarz znaczących działań. Może to zająć tak daleko, że organizacje społeczne zakładają nowe gospodarstwa, jeśli nie można znaleźć partnerów do współpracy w rolnictwie.

Podczas gdy przejście ze szkoły do życia zawodowego dla osób niepełnosprawnych jest regulowane i gwarantowane przez prawo, a bezpieczny dochód jest również gwarantowany dla gospodarstw społecznych poprzez stawki opieki, znacznie mniej bezpieczne jest dla gospodarstwa generowanie dochodu poprzez zaangażowanie innych grup docelowych. Dlatego też, na przykład, prawie nie ma gospodarstw rolnych, które są zaangażowane w długotrwałe bezrobocie.

W przeciwieństwie do Holandii i Austrii, nie istnieje system certyfikacji dostosowany do rolnictwa społecznego. Podobnie jak w innych dziedzinach pracy, zapewnienie jakości w pracy socjalnej odbywa się poprzez audyty.

Nie ma wiarygodnych danych na temat liczby gospodarstw socjalnych w Niemczech, ponieważ nie są one rejestrowane centralnie. Niemiecka Wspólnota Praktyk Rolnictwa Społecznego DASoL definiuje rolnictwo społeczne jako połączenie produkcji rolnej z pracą społeczną i edukacyjną. Na tej podstawie powinno istnieć ponad 1000 gospodarstw socjalnych.

5. Analiza SWOT - mocne i słabe strony rolnictwa społecznego w naszych krajach

Pomysł opracowania analizy SWOT został zainspirowany projektem SoFar. 15 lat temu każdy kraj partnerski przeprowadził nasze krajowe platformy, w których każdy kraj opracował tabelę SWOT zgodnie z punktami widzenia praktyków. Na tej podstawie raport końcowy zawierał wspólną tabelę z kluczowymi aspektami europejskimi (DI IACOVO & O'CONNOR 2009: 157).

W ramach SOFARM każdy partner zbiera mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia rolnictwa społecznego w różnych krajach; w tym własne doświadczenia, a także aspekty, które zostały wniesione przez ekspertów, z którymi przeprowadzono wywiady. Wyniki można znaleźć w załączniku.

Pomimo wielu wspólnych aspektów, istnieją również różnice wynikające z różnego stanu rozwoju i historii każdego kraju. Dostępność gruntów dla nowych start-upów w krajach z historią przedsiębiorstw rolniczych na dużą skalę, źródła finansowania, dostępność sieci itp. są różne i powodują różne punkty widzenia.

Poniższa synteza (tabela 1) stara się przedstawić wspólne podstawy i kluczowe elementy zidentyfikowane na podstawie krajowych analiz SWOT.

Tabela 1: Synteza analiz SWOT w krajach partnerskich

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">● Terapeutyczny efekt przebywania w środowisku rolniczym, opieka nad roślinami i zwierzętami● Różnorodność gospodarstw rolnych zapewnia miejsca pracy dostosowane do potrzeb● Silna motywacja wewnętrzna i osobiste zaangażowanie wielu interesariuszy● Częściowo własne przetwórstwo i marketing własnych produktów gospodarstwa● Silny wpływ na rozwój obszarów wiejskich i tworzenie wartości dodanej na obszarach wiejskich● Tworzenie źródeł dochodu dla grup znajdujących się w najbardziej niekorzystnej sytuacji i słabych ekonomicznie, a także dla gospodarstw rolnych.● Farmy społeczne jako pionierzy integracji społecznej i ekologicznej	<ul style="list-style-type: none">● Brak pomocy technicznej dla nowych projektów ze względu na niewielką obecność odpowiednich usług doradczych i konsultingowych● Brak komunikacji i współpracy między ministerstwami zdrowia, spraw społecznych, rolnictwa, rozwoju regionalnego, edukacji i pracy.● Brak uznania i wsparcia ze strony społeczeństwa i powiązanych obszarów (medycyna, praca socjalna, edukacja)● Brak szkoleń, jasnego systemu finansowania, niepewność co do ciągłości finansowania, potrzeba specjalistycznych szkoleń i kursów, potrzeba wyspecjalizowanego personelu...● Dostępność gruntów - rozdrobnienie gruntów● Przeszkody biurokratyczne i prawne
Możliwości	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">● Partnerstwa z lokalnymi firmami i organizacjami● Potężne historie rolników społecznych● Zainteresowanie młodych rolników wielofunkcyjnym i zrównoważonym rolnictwem● Rosnące zainteresowanie i zapytania ze strony grup docelowych i osób prywatnych● Potrzeba nowych koncepcji usług społecznych, potencjał dla dostawców pracy socjalnej● Opcje dla dzieci i uczniów, aby ponownie połączyć się z naturą● Nowe formy współpracy gospodarczej i rewitalizacji obszarów wiejskich● Perspektywy ofert dla starzejącej się populacji - rosnąca liczba osób starszych wymagających opieki.● Wzbogacenie istniejącego systemu może prowadzić do znacznych oszczędności w budżetach samorządowych.● Rosnące zainteresowanie ministerstw i administracji	<ul style="list-style-type: none">● Niewystarczające wsparcie ze strony państwa, niewystarczająca definicja prawna, biurokracja i dyscyplinarne myślenie ministerstw.● Brak środków finansowych z finansów publicznych i dotacji, niepewność w ich uzyskaniu.● Niewystarczające warunki dla rozwoju małych gospodarstw rolnych● Ramy prawne - brak koordynacji między politykami i instytucjami.● Słaba komunikacja między rolnikami a właścicielami gospodarstw społecznych, brak sieci kontaktów.● nierozwiązana potrzeba zapewnienia jakości

6. Wyzwania, dalsze kroki, perspektywy

Rolnictwo społeczne jest dość złożone i zróżnicowane - ze względu na różnorodność grup docelowych i różnorodność gospodarstw społecznych, które już istnieją. Interdyscyplinarność jest wyzwaniem - znalezienie wspólnego języka i zrozumienia, znalezienie sposobów wsparcia, finansowania, wdrażania i kontroli jakości.

Jak wspomniano powyżej, Norwegia przez długi czas była latarnią morską rolnictwa społecznego w Europie, zaczynając od interdyscyplinarnej współpracy różnych ministerstw. Pomysł polegał na wspieraniu wielu drobnych rolników w całym dużym kraju poprzez wdrażanie działań społecznych w ich gospodarstwach, wspieranie zdrowia, edukacji i opieki oraz zapewnianie wartości dodanej dla różnych sektorów społeczeństwa. Tak więc rozpoczęcie interdyscyplinarnej współpracy i grup roboczych może być ważnym punktem wyjścia do dalszych działań.

W większości krajów polityka rozumie rolnictwo społeczne jako możliwość dywersyfikacji rolnictwa pod względem wielofunkcyjności i zapewnienia gospodarstwom dodatkowego źródła dochodu. Warto zauważyć, że Holandia, jeden z wiodących krajów w zakresie rolnictwa społecznego, ma inne podejście: Tutaj rolnictwo opiekuńcze jest finansowane głównie przez sektor opieki zdrowotnej ze względu na ideę, że wykorzystanie gospodarstw rolnych jako miejsca dla osób o specjalnych potrzebach oszczędza społeczeństwu ogromnych kosztów i drogich terapii.

Ramy prawne, przepisy i regulacje, ubezpieczenia i wsparcie dla różnych grup docelowych są różne w każdym kraju - i jest to pole do wzajemnej nauki. Z pewnością świadomość społeczna na temat rolnictwa społecznego i jego wielu wartości dodanych jest wciąż słaba. Niektóre z tych wartości dodanych i pomysłów na poprawę są następujące:

- Łączenie terenów zielonych na obszarach miejskich (farmy miejskie, ogrody społecznościowe) z terenami zielonymi w pobliżu miast (farmy społeczne i obszary naturalne).
- Łączenie formalnych "zielonych" terapii (takich jak terapia ogrodnicza w placówkach opieki zdrowotnej) z działaniami ekologicznymi, które nie są bezpośrednio związane z instytucjami opieki zdrowotnej, ale poprawiają samopoczucie ich klientów.
- Pomoc dla rolników, klientów, organizacji opieki zdrowotnej i społecznej, które inicjują innowacyjne projekty
- Stworzenie interdyscyplinarnej sieci naukowej, która mogłaby koordynować działania i rozwijać projekty w nowej dziedzinie oraz stworzenie wspólnych podstawowych ram koncepcyjnych, które definiują treść rolnictwa społecznego i wyjaśniają mechanizmy wspierające opiekę zdrowotną.
- Realizacja wspólnych multidyscyplinarnych projektów badawczych obejmujących agronomów, socjologów i psychologów, przeprowadzenie ankiety w rolnictwie społecznym (w celu uzyskania szerszego obrazu liczby, wielkości i zmienności projektów społecznych w rolnictwie), porównanie wyników między różnymi grupami docelowymi oraz szerzenie świadomości i stymulowanie aktywności instytucji zarządzających.

- Stworzenie wspólnej metodologii kwantyfikacji i porównywania ekonomicznych, społecznych i ekologicznych korzyści płynących z inicjatyw rolnictwa społecznego.
- Porównanie wpływu inicjatyw rolnictwa społecznego na obszarach wiejskich i miejskich oraz pomiar korzyści dla wyzwań, takich jak rewitalizacja obszarów wiejskich, spójność społeczna, ochrona krajobrazu oraz zmniejszenie poczucia niepewności i bezradności.
- Tworzenie świadomości na temat możliwych korzyści płynących z inicjatyw rolnictwa społecznego w związku z problemami w różnych dziedzinach, takich jak opieka zdrowotna, rolnictwo, edukacja i/lub zabezpieczenie społeczne.
- Tworzenie warunków dla inicjatyw, które mają na celu połączenie potrzeb miast z jakością życia w kraju.
- Wykorzystanie doświadczenia i wiedzy z krajów, które mają szerokie doświadczenie w rolnictwie społecznym i bezpośredniej współpracy z nimi.

W cyklu programowania rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013 polityka rolna umieściła rolnictwo społeczne wśród "kluczowych działań" osi III (Różnicowanie gospodarstw rolnych i podstawowe usługi dla ludności wiejskiej), które mają być wspierane w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanej przez Unię Europejską i sfinansowała uruchomienie gospodarstw społecznych, podczas gdy system społeczny i zdrowotny, pomimo rosnącego zainteresowania sfery usług społecznych i niektórych placówek medyczno-zdrowotnych takimi działaniami, nie dostrzegł jeszcze ich korzystnego potencjału, ponieważ jego zdaniem nie ma wystarczających dowodów naukowych na ich skuteczność terapeutyczną, a zatem wykluczył rolnictwo społeczne z działań, które mogą być finansowane przez Narodową Służbę Zdrowia.

Wykorzystanie instrumentu finansowego mikrokredytów, który z definicji reprezentuje zestaw celów o bardzo różnym i przekrojowym charakterze, zwalczanie ubóstwa oraz wykluczenia społecznego i finansowego, wspieranie zatrudnienia i wzrostu samozatrudnienia, wzmocnienie pozycji kobiet, rozwój terytorialny, z pewnością mogłoby przyczynić się do budowy i osiągnięcia tego inkluzywnego i solidarnego wzrostu, który europejska strategia wskazała jako priorytet.

Kolejnym celem powinno być przezwyciężenie barier i konkurencji między lokalnymi gospodarstwami oraz wspieranie porównań, wzrostu i wymiany. Konieczne jest również porównanie z innymi krajami europejskimi. Większość finansowania tego typu przedsięwzięć pochodzi z funduszy europejskich. Dlatego też zależność od finansowania publicznego można zrekomensować poprzez porównywanie kwestii między różnymi krajami.

Potrzebne jest poszukiwanie nowych interesariuszy i nowych form inwestycji, które mogą wspierać gospodarstwa rolne, aby stały się mniej zależne od finansowania publicznego. Potrzebne jest również informowanie o pracy gospodarstw społecznych, od zrównoważonej produkcji po integrację pracowników niepełnosprawnych lub z innymi trudnościami ze społeczeństwem, informowanie o działaniach w gospodarstwie społecznym, aby podnieść świadomość społeczności na ten temat i stworzyć sieć wzajemnego wsparcia.

Następujące aspekty dotyczące doradztwa, tworzenia sieci kontaktów, wiedzy i potrzeb badawczych oraz zmian są podzielone na cele krótko-, średnio- i długoterminowe (tabela 2):

	<i>Krótkoterminowe</i>	<i>Średnioterminowe</i>	<i>Długoterminowe</i>
Potrzeba porady	<ul style="list-style-type: none"> • Interdyscyplinarne doradztwo w zakresie tworzenia i realizacji koncepcji projektowych i operacyjnych • Wsparcie w sporządzaniu umów między organizacjami społecznymi a rolnikami (porady prawne itp.), co zapewnia obu partnerom bezpieczeństwo planowania. 	<ul style="list-style-type: none"> • Przejrzystość w zakresie osób kontaktowych i obowiązków dotyczących doradztwa, wsparcia i coachingu zainteresowanych stron i osób już aktywnych (wyzwanie interdyscyplinarności) • Punkt kontaktowy do łączenia ofert i wymagań (popytu) 	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie skutecznej i interdyscyplinarnej struktury doradczej
Potrzeby sieciowe	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie dla tworzenia sieci kontaktów w zakresie rolnictwa społecznego na poziomie regionalnym i krajowym (podstawowe finansowanie portalu internetowego/platfomy do tworzenia sieci kontaktów, informacji i mediacji, działania w zakresie public relations w celu podniesienia świadomości na temat rolnictwa społecznego). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie międzyresortowych i interdyscyplinarnych grup roboczych 	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie skutecznych struktur mediacji i wsparcia dla osób poszukujących i usługodawców

Wiedza i potrzeby badawcze	<ul style="list-style-type: none">• Promocja projektów innowacyjnych i firm flagowych oraz ich wsparcie naukowe• Modelowy projekt innowacyjnego wsparcia uczestnictwa (zarządzanie przypadkami) w zakresie integracji i uczestnictwa• Rejestrowanie potrzeb w kontekście pracy społecznej i pedagogicznej, tworzenie mapy sieci i bazy danych	<ul style="list-style-type: none">• Analiza synergii i wartości dodanej rolnictwa społecznego na rzecz promocji zdrowia• Analiza potencjału rolnictwa społecznego dla regionalnej promocji gospodarczej i rozwoju strukturalnego wzdłuż łańcucha wartości w celu opracowania programu wsparcia• Wielofunkcyjność jako potencjał rolnictwa: synergia rolnictwa społecznego dla różnorodności biologicznej i krajobrazu kulturowego	<ul style="list-style-type: none">• Stworzenie instrumentów finansowania rozwoju rolnictwa społecznego w celu rewitalizacji obszarów wiejskich i promowania zdrowia
Potrzeba zmian	<ul style="list-style-type: none">• Uznanie społeczne i sprawiedliwe nagrody za usługi społeczne w gospodarstwach rolnych (generowanie wkładu w dochód)• Interdyscyplinarność:• Uwzględnienie wymiaru społecznego w przetargach Ministerstwa Rolnictwa• Uwzględnianie ekologii w przetargach przez Ministerstwo Spraw Społecznych	<ul style="list-style-type: none">• Prowadzenie kursów i współpraca z uniwersytetami• Promowanie innowacyjnego podejścia do współpracy między szkołą a rolnictwem w sensie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju (ESD) i praktycznych ofert edukacyjnych	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie celów integracji społecznej i ekologicznej jako modeli lub wymogów, na przykład, Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych i Europejskiej Konwencji Krajobrazowej.

7. Wnioski

Partnerzy projektu SOFARM wyciągnęli następujące wnioski. Czy po przeprowadzeniu tych niewielkich badań wyciągnięto jakieś wnioski? Nowe aspekty, o których się dowiedzieliśmy?

REPUBLIKA CZESKA

Wielokrotnie osobiście stykamy się z gospodarstwami rolnymi i innymi podmiotami rolnictwa społecznego, które nieustannie zadziwiają nas swoją zadziwiającą umiejętnością łączenia dobrych praktyk rolniczych i dbałości o krajobraz z możliwością angażowania osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i potrzebujących. Fascynuje nas, jak udaje im się przetrwać i prosperować pomimo niezbyt sprzyjających warunków. Fascynuje nas, jak udaje im się przetrwać i prosperować pomimo niezbyt sprzyjających warunków. Obecnie widzimy sposób na szerzenie świadomości zarówno samego istnienia rolnictwa społecznego, jak i jego znaczenia gospodarczego, wkładu w społeczeństwo, pozytywnego wkładu w poprawę i utrzymanie dobrego stanu naszego krajobrazu oraz, co nie mniej ważne, produkcji wysokiej jakości żywności, codziennych potrzeb.

Chcielibyśmy, aby w Republice Czeskiej istniała sytuacja, w której gospodarstwa społeczne oferujące możliwości zatrudnienia dla szerokiego grona osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji będą dostępne w zasięgu tych osób, a tym samym będą wspierać jeszcze większy rozwój lokalny. Państwo, w którym gospodarstwa rolne, które służą państwu poprzez integrację obywateli znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, będą miały warunki do istnienia w taki sposób, aby mogły się dalej rozwijać, tj. być wspierane przez państwo, a nie odwrotnie.

Uważamy, że mapowanie gospodarstw, poznanie ich potrzeb i ograniczeń, zapewnienie im profesjonalnej pomocy, czy to prawnej, handlowej czy rolniczej, jest niezbędnym kolejnym krokiem w kierunku lepszej przyszłości rolnictwa społecznego w Czechach. Głównym czynnikiem jest również tworzenie sieci kluczowych osób zarówno z sektora rolnictwa społecznego, jak i z branż, które wchodzi do tego sektora.

SŁOWACJA

Rozwój rolnictwa społecznego ma pozytywny trend. Edukacja w tej dziedzinie zaczyna się rozwijać, co wiąże się z rozpowszechnianiem informacji i wiedzy na ten temat wśród społeczeństwa. Małe gospodarstwa rozwijają swój potencjał handlowy, rozwija się sprzedaż podwórkowa. Poprawia się współpraca między przedsiębiorstwami rolnymi. Opracowywane są materiały edukacyjne, pojawiły się platformy dyskusyjne z propozycjami konkretnych kroków naprzód. Pojawia się coraz więcej przykładów dobrych praktyk i motywacji, które inspirują inne przedsiębiorstwa. Dzięki wielu odnoszącym sukcesy przedsiębiorstwom społecznym przełamywane są stereotypy dotyczące zatrudniania niepełnosprawnych pracowników. Pomimo trudnych kroków w rolnictwie społecznym, napotykamy słabe wzajemne powiązania między sektorami i wsparcie systemowe, które pomogłoby bardziej znacząco, jeśli chodzi o projekty rolnictwa społecznego.

POLSKA

Koncepcja gospodarstwa opiekuńczego powinna być rozpatrywana w kategoriach funkcjonalnych, a nie prawnych. Omawiane zagadnienie łączy w sobie realizację celów polityki społecznej i polityki rolnej. Gospodarstwo opiekuńcze jest elementem procesu deinstytucjonalizacji pomocy społecznej w Polsce, a także sposobem na zagospodarowanie niewykorzystanych zasobów gospodarstw rolnych oraz wzmocnienie roli małych i średnich gospodarstw rolnych. Najważniejszą motywacją do podejmowania usług opiekuńczych w gospodarstwie jest chęć pomocy drugiemu człowiekowi, a nie cele zarobkowe, choć wizja uzyskania dodatkowego dochodu jest istotnym czynnikiem. Głównym źródłem finansowania pobytu w gospodarstwach opiekuńczych powinna być gmina. Ze względu na swoją pozycję polityczną jest ona koncepcyjnie i decyzyjnie zaangażowana w rozwój obszarów wiejskich. Dużą rolę w finansowaniu działalności opiekuńczej w gospodarstwach powinny odgrywać także fundusze europejskie, zwłaszcza środki z EFRROW. Z uwagi na brak przepisów prawnych odnoszących się do problematyki gospodarstw opiekuńczych, należy stworzyć normy prawne regulujące tworzenie, funkcjonowanie i finansowanie gospodarstw opiekuńczych, wprowadzając jednocześnie do polskiego porządku prawnego normatywną definicję tego pojęcia. Uregulowanie przedmiotowej kwestii w jednej ustawie ma swoje zalety. Niewątpliwie jasno określone i przejrzyste regulacje prawne zawarte w jednym akcie przyczynią się do wzrostu zainteresowania rolników rozszerzeniem swojej działalności o świadczenie usług opiekuńczych. Ponadto wydanie odrębnej ustawy może wynikać z istotnej roli, jaką gospodarstwa opiekuńcze odgrywają w budowaniu kapitału społecznego, środowiskowego i ekonomicznego na obszarach wiejskich. Koncepcja rozwoju gospodarstw opiekuńczych powinna zakładać współpracę rolników z jednostkami samorządu terytorialnego, doradcami rolniczymi (ośrodkami doradztwa rolniczego), czy organizacjami pozarządowymi. Tworząc model gospodarstw opiekuńczych, polski ustawodawca powinien odwoływać się do dorobku legislacyjnego i doświadczeń praktycznych państw członkowskich Unii Europejskiej.

WŁOCHY

Włochy wydają się być krajem, w którym warunki dla tego typu działalności są sprzyjające. Łagodny klimat, krajobrazy, liczba obszarów wiejskich w ich naturalnym stanie, oddalenie od miasta i chaosu, bogactwo dostępnych surowców i zrównoważony rozwój lokalnych produktów spożywczych. Wszystkie te aspekty pozwalają na ogromny rozwój gospodarstw społecznych. Obecnie we Włoszech istnieje około 3.000 gospodarstw społecznych, które są zaangażowane w różnorodne działania. Różnorodność oferowanych usług jest jedną z mocnych stron rolnictwa społecznego we Włoszech. Gospodarstwa edukacyjne zajmują się edukacją najmłodszych dzieci, od przedszkola do szkoły średniej. Ponadto istnieje cały aktywny plan edukacji żywieniowej, w ramach którego dzieci uczą się o produktach rolno-spożywczych z ich ziemi. Innym rodzajem działań dotyczących młodszych grup wiekowych jest terapia zwierząt domowych i opieka nad dziećmi autystycznymi lub niepełnosprawnymi. Inne działania odbywają się z osobami starszymi, które cierpią z powodu samotności w miastach. Gospodarstwa społeczne wzmacniają jednostki, społeczności, ale także terytorium.

Wiele gospodarstw społecznych we Włoszech, dzięki finansowaniu regionalnemu lub krajowemu, zrewitalizowało środowisko, odnowiło gospodarstwa i przygotowało je na przyjęcie społeczności. Innym fundamentalnym aspektem jest reintegracja zawodowa grup społecznych znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Byli narkomani, byli więźniowie lub pacjenci psychiatryczni dzięki pracy na wsi odzyskują swoją wartość i pewność siebie, co ma niewiarygodnie korzystny wpływ na ich zdrowie. Farmy społeczne we Włoszech obejmują również skonfiskowane ziemie mafii, z niepewnymi lub kryzysowymi pracownikami. Ważne jest jednak, aby wskazać pozytywne aspekty, ale także te negatywne. Duża część tych gospodarstw zależy wyłącznie od funduszy publicznych, regionalnych, krajowych i europejskich. Jest to powód, dla którego działalność gospodarstw społecznych nie jest stała i ciągła, a pracownicy często znajdują się w niepewnej sytuacji. Istnieje jednak wiele możliwości i nadal można wykorzystać wiele zalet. Na przykład można wspierać dostęp do rynków etycznych. Dostęp do GAS (Grup Zakupowych Solidarności), narzędzia dla przedsiębiorców do uzyskiwania korzystniejszych cen w celu zwrotu wyższych kosztów produkcji, może być wspierany. Ponadto można lepiej informować o znaczeniu produktu wyprodukowanego w gospodarstwie społecznym, co z pewnością przyciągnie uwagę konsumentów. W ostatnim czasie obserwuje się duże zainteresowanie zrównoważonym rozwojem i szacunkiem dla ziemi i społeczności, zwłaszcza wśród młodszych pokoleń. Dotyczy to zarówno użytkowników usług, jak i rolników.

Krótko mówiąc, wiele zainwestowano w gospodarstwa społeczne i jest to z pewnością kwitnący sektor we Włoszech, zwłaszcza w Apulii. Jednak wiele można jeszcze zrobić, może i musi nadal rosnąć i poprawiać się.

NIEMCY

Z niemieckiego punktu widzenia rolnictwo społeczne potrzebuje lepszych warunków ramowych, które zostaną wymienione na poniższej liście potrzeb jako perspektywa na przyszłość.

Potrzebuje ...

- interdyscyplinarnej współpracy między sektorami rolnictwa, spraw społecznych, zdrowia i edukacji między ministerstwami i na wszystkich innych poziomach;
- jasno określonych osób kontaktowych i obowiązków w zakresie doradztwa, wsparcia i coachingu zainteresowanych stron i tych, którzy są już aktywni;
- skutecznego doradztwa w zakresie tworzenia i wdrażania koncepcji projektowych i operacyjnych; oferty muszą być tworzone i dopasowywane do popytu;
- wdrażania możliwości włączenia i uczestnictwa oferowanych przez przepisy krajowe, na przykład poprzez innowacyjne wsparcie uczestnictwa;
- wsparcia sieci na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- uznania rolnictwa społecznego dla promocji zdrowia publicznego;

- zaangażowania i wsparcia finansowego dla projektów rolnictwa społecznego w ramach regionalnej promocji gospodarczej i rozwoju strukturalnego, a także uwzględnienia ich w prawodawstwie;
- Promowania innowacyjnego podejścia do współpracy między szkołą a rolnictwem w sensie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju (ESD) i praktycznych ofert edukacyjnych;
- Możliwości szkolenia i dalszego kształcenia dla nowoprzybytych i osób aktywnych w rolnictwie społecznym z wykształceniem rolniczym lub społecznym.

Źródła

DI IACOVO, F.D. & D. O'CONNOR (2009): Obszary priorytetowe i strategie innowacji dla dalszego rozwoju rolnictwa społecznego w Europie. W: Wspieranie polityk na rzecz rolnictwa społecznego w Europie. Progressing Multi-functionality in Responsive Rural Areas. ARSIA, Firenze.

TORNIER, A. (2020): Porównanie działań w zakresie rolnictwa społecznego w Europie. - Praca magisterska na Uniwersytecie w Getyndze, 73 str.

VAN DER MEULEN, H.A.B, JAGER, J., DE JONG, D., STOKKERS, R., VENEMA, G. & M. VIJN (2019): Kijk op Multifunctionele Landbouw: Omzet 2007-2018. In: Wageningen Economic Research rapport 2019-054; Wageningen Economic Research.

VAN ELSEN, T. (2020): Perspektiven Sozialer Landwirtschaft in Europa. - In: ELSEN, S., ANGELI, D., BERNHARD, A., NICLI, S. (Hrsg.): Perspektiven der Sozialen Landwirtschaft unter besonderer Berücksichtigung der Entwicklungen in Italien. Bozen-Bolzano University Press, ISBN 978-88-6046-174-2: 39-59.

WILLEMS, J. (2012): Stellungnahme des Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschusses zum Thema "Soziale Landwirtschaft: Green Care und Sozial- und Gesundheitspolitik". Initiativstellungnahme. NAT/539, Brüssel: Europäischer Wirtschafts- und Sozialausschuss, 12 S.

Co-funded by
the European Union

SoFarm

Odpowiedzialni autorzy dokumentu dotyczącego warunków:

Thomas van Elsen & Anna Holtmann

Konsorcjum projektu

SoFarm

Republika Czeska

ARID

Polska

Druživa

Słowacja

IEPS

Republika Czeska

Odwiedź naszą
stronę internetową

Meridaunia

Włochy

Petrarca

Niemcy

Obserwuj nas na
Facebooku

Co-funded by
the European Union

SoFarm

DODATEK

Wyniki krajowej analizy SWOT

Poniższy załącznik zawiera cztery różne tabele z każdego kraju dotyczące mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń związanych z rolnictwem społecznym w każdym z krajów partnerskich. Najważniejsze punkty zostały wyróżnione pogrubioną czcionką.

A.1 Mocne strony

REPUBLIKA CZESKA

- **Naturalna integracja osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji**
- **Terapeutyczny efekt przebywania na łonie natury, dbania o rośliny i zwierzęta**
- **Ochrona środowiska oraz poszanowanie ziemi i przyrody w ogóle**
- Atrakcyjność historii w marketingu produktów, atrakcyjność dla mediów
- Wsparcie lokalnej społeczności i lokalnej gospodarki
- Korzyści społeczne i publiczne
- Dywersyfikacja produkcji, zdrowa, wysokiej jakości, lokalnie dostępna żywność
- Połączenie usług, agroturystyki, działań edukacyjnych, dbałości o środowisko i ochrony środowiska.
- Zdolność do zapewnienia korzyści społecznych i ekonomicznych dla lokalnej społeczności
- Budowanie społeczności i lokalnych sieci wsparcia
- Utrzymanie miejsc pracy na obszarach wiejskich

SŁOWACJA

- Obfitość wysokiej jakości gruntów rolnych - Słowacja to kraj z rolniczym dziedzictwem i potencjałem.
- **Dobrze uformowana grupa robocza ds. rolnictwa społecznego na Słowacji**
- **Ustawa o ekonomii społecznej**
- Prawo zamówień publicznych faworyzujące przedsiębiorstwa społeczne
- Zainteresowanie rozwojem i współpracą ze strony Ministerstwa Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Republiki Słowackiej
- **Otwarta platforma do dyskusji i podnoszenia świadomości - stworzenie corocznej konferencji naukowej zatytułowanej Rolnictwo jako podmiot integracji społecznej - AGASI**

POLSKA

- Możliwości gospodarstwa - świadczenie usług opiekuńczych dla osób starszych będzie zazwyczaj łatwiejsze niż terapie skierowane do innych grup. Również ilość pracy, którą trzeba będzie wykonać, aby przystosować gospodarstwo do działalności opiekuńczej, będzie w tym przypadku mniejsza.
- Dodatkowe źródło dochodu dla gospodarstw rolnych.
- Osobom zakładającym gospodarstwa opiekuńcze dla seniorów łatwiej będzie zdobyć odpowiednie kompetencje niż tym, którzy zamierzają oferować bardziej wyspecjalizowane usługi dla "trudniejszych" grup osób wymagających wsparcia,
- Aktywizacja zawodowa opiekunów osób niesamodzielnych.
- Farmy opiekuńcze przełożą się na wzrost zatrudnienia w Polsce.

WŁOCHY

- Dobra reakcja na potrzeby gruntów
- Silna integracja środowiska rolniczego
- Różnorodność oferowanych usług
- Innowacyjność działań udostępniona społeczeństwu
- Tworzenie źródeł dochodu dla grup znajdujących się w najbardziej niekorzystnej sytuacji i słabych ekonomicznie.
- Wsparcie nawet dla przedsiębiorstw znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, w których trudno jest znaleźć siłę roboczą i w których występuje dodatnia zależność między kosztami pracy a przychodami końcowymi.
- Doskonały potencjał terapeutyczny kontekstu rolniczego, związany z cechami pracy w środowisku wiejskim. Cechy te to: prostota i zrozumiałość, elastyczność ról, czas i tolerancja błędów, kompletność i niepowtarzalność cyklu produkcyjnego, które umożliwiają bezpośrednie i łatwe powiązanie indywidualnego wkładu pracy z wynikiem ekonomicznym.
- Działania opierają się na współpracy, co tworzy motywację, poczucie przydatności i integracji.
- Rozległe przestrzenie Włoch, a w szczególności Apulii, którym sprzyja również łagodny klimat, sprawiają, że kontakt z naturą jest zdrowy i uzdrawiający.
- Dywersyfikacja działalności firmy, z pozytywnymi wynikami, zarówno dla potrzeb terytorialnych (integracja zawodowa, edukacja, rekreacja itp.), jak i dla samej firmy, w celu integracji dochodów i poprawy reputacji, ponieważ jest to firma z impregnacją społeczną. Na przykład w przypadku sprzedaży produktów rolno-spożywczych Masseria Salecchia (rozmówca) stwierdziła, że produkty nabierają jeszcze większej wartości, gdy oprócz tego, że są ekologiczne, lokalne i zdrowe, konsument wie, że zostały wyprodukowane przez osoby z patologiami lub niepełnosprawnościami lub innymi cechami, z powodu których są marginalizowane w mieście.

NIEMCY

- Silna motywacja wewnętrzna i osobiste zaangażowanie wielu interesariuszy
- Wysoki poziom rozwoju integracji i usług dla grup docelowych

- "Środowisko naturalne" i naturalne relacje
- Bardzo zróżnicowane gospodarstwa i miejsca pracy dostosowane do potrzeb
- Częściowo własne przetwórstwo i marketing własnych produktów gospodarstwa
- Wysoka jakość żywności (głównie rolnictwo ekologiczne)
- Silny wpływ na rozwój obszarów wiejskich i tworzenie wartości na obszarach wiejskich
- Monopolistyczne i dobrze funkcjonujące struktury, np. WfbM
- Struktury sieciowe (DASoL)
- Rolnictwo społeczne jest pierwszą dziedziną pracy socjalnej, w której temat integracji społecznej jest naprawdę widoczny. Obecnie ważnym celem naszego społeczeństwa jest wdrożenie tematu integracji w naszym społeczeństwie.
- Rolnictwo społeczne pomaga małym przedsiębiorstwom rolnym przetrwać
- Rolnictwo społeczne oznacza praktykowanie rolnictwa z innymi ludźmi lub w ramach społeczności.
- Jesteś związany z ludźmi, którzy produkują żywność, a jednocześnie zyskujesz szczególną więź z jedzeniem, które jesz.
- Ludzie są postrzegani jako żywe istoty ludzkie, a nie "trybiki w przekładni", tak jak ludzie, którzy pracują.
- Osoby z trudnościami w uczeniu się mają realną potrzebę bycia częścią społeczności, a rolnictwo społeczne może im to zapewnić.
- Praca na zewnątrz wpływa pozytywnie na zdrowie człowieka
- Ludzie pracujący na farmach społecznych są często bardzo pasjonatami swojej pracy, a takie zachowanie trudno znaleźć w opiece instytucjonalnej
- Ze względu na swoją historię gospodarstwa rolne są predestynowane do współpracy z innymi ludźmi na farmie, a nie tylko do życia i pracy razem ze swoją biologiczną rodziną

A.2 Słabe strony

REPUBLIKA CZESKA

- Obciążenia administracyjne związane z zarządzaniem gospodarstwem socjalnym
- **Często działają w szarej strefie**
- Poziomy prawne i księgowo działalności gospodarstwa nie są wystarczające
- Obciążenie personelu, zwłaszcza wśród kierowników gospodarstw, presja na powszechność
- Niewystarczające "specjalne ubezpieczenie" dla osób w niekorzystnej sytuacji
- Brakujące przepisy
- **Słaba/zerowa komunikacja i współpraca w ramach departamentów Ministerstwa Rolnictwa, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu.**
- Nieistniejąca certyfikacja / "etykieta" gospodarstwa społecznego
- **Słaba współpraca organizacji patronackich, sfery akademickiej, organizacji rolniczych, administracji publicznej i departamentów rządowych**
- Ograniczone możliwości kształcenia w terenie, nieistniejące centra zawodowe

- Ograniczone finansowanie lub inwestycje
- Trudności z konkurencją ze strony większych, bardziej ugruntowanych farm
- Niskie umiejętności w zakresie promocji gospodarstwa i produktów
- Rolnictwo społeczne znajduje się na granicy kilku sektorów (społecznego i rolnego) i podlega wymaganiom obu sektorów

"Bezpieczeństwo, ochrona zdrowia w pracy, czyli lepiej być samemu na traktorze niż ryzykować, że ktoś złamie nogę, pewność pieniędzy na naprawę traktora zamiast wizyty inspektora pracy".

Ferdinand Raditsch, Květná zahrada (gospodarstwo społeczne)

SŁOWACJA

- Niska świadomość i brak edukacji w tej dziedzinie
- Niskie wsparcie ze strony urzędników państwowych
- **Rzadkie wdrożenie**
- Niewiele informacji na temat rolnictwa społecznego - termin rolnictwo społeczne jest bardzo mało znany.
- **Fakt, że sektory nie są ze sobą powiązane (np. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi z Ministerstwem Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny).**
- Niewielka świadomość korzyści płynących z jego stosowania
- **Dostępność gruntów - rozdrobnienie gruntów (większość gruntów rolnych należy lub jest dzierżawiona od dużych przedsiębiorstw rolnych)**

POLSKA

- Trudności związane z koniecznością dostosowania gospodarstwa do wymogów działalności opiekuńczej.
- Niewystarczająca znajomość zasad rolnictwa opiekuńczego.
- Brak umiejętności opieki nad osobami starszymi.
- Brak doświadczenia w działalności pozarolniczej.
- Nieznajomość prawa i zasad świadczenia opieki oraz kwestii finansowych.
- Potrzeba specjalistycznych kursów i szkoleń w celu zdobycia niezbędnych kompetencji w fazie zakładania i doskonalenia ich w trakcie rozwoju działalności opiekuńczej.
- Brak współpracy z władzami lokalnymi.
- **Brak szkoleń, jasnego systemu finansowania, niepewność co do ciągłości finansowania, potrzeba specjalistycznych szkoleń i kursów, potrzeba wyspecjalizowanego personelu...**

WŁOCHY

- Do tej pory system regulacyjny był raczej wybrakowany i fragmentaryczny, ze względu na różną dojrzałość różnych sektorów zaangażowanych w uznanie rolnictwa społecznego za ważny model.
- Niewielka dostępność referencji naukowych, które mogą oceniać i akredytować już realizowane doświadczenia, a także zachęcać do przekazywania umiejętności od doświadczonych podmiotów do

nowych, które już teraz mają trudności z podejmowaniem inicjatyw z powodów związanych z biurokracją, wielosektorowym charakterem zaangażowanych organów i niewielką dostępnością zasobów ziemi, które można przeznaczyć na działalność w zakresie rolnictwa społecznego.

- Brak pomocy technicznej dla nowych projektów ze względu na niewielką liczbę odpowiednich usług doradczych i konsultingowych w tym obszarze.
- Brak silnych sieci animacji i promocji. Wielu rolników nadal nie jest świadomych lub nie rozpoznaje działań związanych z rolnictwem społecznym lub nie posiada jeszcze odpowiedniej kultury do podejmowania takich inicjatyw. Niektórzy eksperci twierdzą, że ryzyko, które może wystąpić w takich przypadkach, polega na tym, że rolnicy decydują się zaangażować w te doświadczenia wyłącznie w celu osiągnięcia zysku, motywowani również obecnością funduszy publicznych, niwecząc w ten sposób prawdziwe motywacje i zasady solidarności i humanitaryzmu, które powinny zamiast tego charakteryzować usługi rolnictwa społecznego.

NIEMCY

- Niejednoznaczność terminów (rolnictwo społeczne)
- Niepewność co do odpowiedniej formy organizacji gospodarstwa społecznego
- Różnorodność i różne podejścia (np. różne grupy docelowe)
- Specjalizacja gospodarstw na określonych grupach docelowych (segregacja)
- Brak przejrzystości i wiedzy
- Brak uznania i wsparcia ze strony społeczeństwa i powiązanych obszarów (medycyna, praca socjalna, edukacja)
- Zbyt mała świadomość społeczna
- presja ekonomiczna
- Przeszkody biurokratyczne i prawne
- Brak możliwości nawiązywania kontaktów i wymiany
- Różne warunki ramowe w krajach związkowych
- Równowaga między życiem a świadomością nie jest łatwa do osiągnięcia w gospodarstwach społecznych. Oznacza to, że mieć pomysł na realizację projektu rolnictwa społecznego to jedno, ale być aktywnym i starać się go rozwijać i ulepszać to inny aspekt.
- Ponieważ na farmie zawsze jest tak wiele do zrobienia, nie ma zbyt wiele miejsca na refleksję nad niektórymi rzeczami, na zmianę rzeczy i na prawdziwą komunikację z innymi.
- Ze względu na codzienne obciążenie pracą często nie jest łatwo zadbać o siebie i nie robić zbyt wiele

A.3 Szanse

REPUBLIKA CZESKA

- Rosnący popyt na lokalnie uprawianą, zrównoważoną żywność
- **Partnerstwa z lokalnymi firmami i organizacjami**
- **Potężne historie rolników społecznych (dobre dla marketingu)**

- **Zainteresowanie młodych rolników**
- Zwiększenie wsparcia dla mniej rozwiniętych obszarów
- Zwiększenie wsparcia możliwości dla osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
- Zwiększenie wsparcia dla projektów o pozytywnym wpływie
- Zwiększony popyt na przebywanie na łonie natury (dywersyfikacja działalności - agroturystyka)
- Podnoszenie świadomości na temat rolnictwa społecznego
- Zapisanie rolnictwa społecznego w prawie, produkt rolnictwa społecznego
- Ustanowienie oddzielnego departamentu rolnictwa społecznego
- Wzmocnienie wiejskiej pracy socjalnej i integracji społecznej na wsi
- Wzmocnienie ochrony środowiska oraz poszanowanie ziemi i przyrody w ogóle.

SŁOWACJA

- **Rosnące zainteresowanie ze strony dostawców usług socjalnych**
- **Zwiększenie aktywności w dziedzinie rolnictwa społecznego**
- **Wysoki poziom komunikacji z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi**
- Możliwość rozpoczęcia negocjacji z innymi ministerstwami (np. Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Edukacji)

POLSKA

- Większa dostępność usług socjalnych na poziomie lokalnym.
- Starzejąca się populacja - rosnąca liczba osób starszych wymagających opieki.
- Rosnąca długość życia - wiele osób musi zrezygnować z życia zawodowego ze względu na konieczność opieki nad starszymi członkami rodziny.
- Emigracja młodych ludzi z obszarów wiejskich w wielu regionach Polski - potrzeba zapewnienia opieki samotnym osobom starszym.
- Tworzenie lokalnych dostawców usług społecznych, angażując w ten proces podmioty prywatne.
- Dostępność finansowania - obecnie dostępnych jest wiele możliwości finansowania tworzenia placówek opieki dla seniorów, podobnie dostępne jest finansowanie dla osób chcących zostać przedsiębiorcami lub grup chcących lub podmiotów chcących założyć spółdzielnie socjalne.
- Poprzez swoje działania terapeutyczne na rzecz włączenia do świata pracy i integracji społecznej, a także działania pedagogiczne, rolnictwo społeczne niezaprzeczalnie oferuje wysokiej jakości usługi publiczne i przyczynia się do zrównoważonego rozwoju; ponadto, dzięki różnorodności działań i ich dynamice, może mieć znaczący wpływ na rozwój lokalny.
- Wzbogacenie istniejącego systemu pozwoli na znaczne oszczędności w budżetach samorządów. Uwolnione środki będzie można przeznaczyć na działania inwestycyjne i prorozwojowe.
- Wprowadzenie nowych funkcji do gospodarstw rolnych zapobiegnie dezagraryzacji obszarów wiejskich.
- Ważnym elementem koncepcji zielonej opieki w Polsce jest to, że musi być ona świadczona w realnie funkcjonujących gospodarstwach rolnych. Wykorzystanie ich zasobów do świadczenia usług społecznych jest rozwiązaniem racjonalnym ekonomicznie.

WŁOCHY

- Rynki etyczne, dostęp do tych rynków można zwiększyć i zwiększyć. Rynki niszowe, do których dostęp jest uprzywilejowany (produkcja na małą skalę, zróżnicowana w skali ekologicznej i biodynamicznej).
- Zachęcanie do dostępu do GAS (Solidarnych Grup Zakupowych), narzędzia dla przedsiębiorców do uzyskiwania korzystniejszych cen, aby spłacić wyższe koszty poniesione na produkcję.
- Duże zainteresowanie młodych ludzi i kobiet rolników tym sektorem, do którego podchodzą z innowacyjnymi strategiami, zwracając większą uwagę na jakość produkcji, ochronę środowiska i potrzeby ziemi.

NIEMCY

- Rosnące zainteresowanie i zapytania ze strony grup docelowych i osób prywatnych
- Potrzeba nowych form usług społecznych
- Nowe koncepcje, zmiana paradygmatu
- Nowe formy współpracy gospodarczej
- Potencjał dla dostawców pracy socjalnej
- Potencjał rewitalizacji obszarów wiejskich
- Wykorzystanie i rozbudowa istniejących sieci
- wsparcie polityczne
- Uczenie się na podstawie projektów i przykładów z innych krajów europejskich
- Rozwój nowych usług (np. utrzymanie krajobrazu)
- Ustawa federalna o integracji społecznej ("inni dostawcy usług społecznych")
- Rolnictwo społeczne buduje pomost między obszarami miejskimi i wiejskimi
- Daje to możliwość kształtowania obszarów wiejskich i poprzez te nowe sytuacje może się rozwijać
- Daje to ludziom możliwość nawiązywania kontaktów i pomagania sobie nawzajem.
- Zawód rolnika automatycznie oznacza, że rolnik jest pasjonatem swojej pracy.

A.4 Zagrożenia

REPUBLIKA CZESKA

- **Ryzykowna działalność** (zatrudnianie osób ze specjalnymi potrzebami)
- Niewystarczające wsparcie ze strony państwa, niewystarczająca definicja prawna i biurokracja
- **Słaba/zerowa komunikacja i współpraca w ramach departamentów Ministerstwa Rolnictwa, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu.**
- Niska świadomość laików i administracji publicznej
- Brak szerszej świadomości na temat rolnictwa społecznego i jego pozytywnych skutków
- **Brak środków finansowych z finansów publicznych i dotacji, niepewność w ich uzyskaniu. Niskie zainteresowanie pracowników rolnictwem, niskie zainteresowanie osób niepełnosprawnych (różnice w wynagrodzeniach)**

- Konkurencja ze strony dużych przemysłowych zakładów rolnych
- Trudności w zapewnieniu stabilnego finansowania lub inwestycji oraz trudności regulacyjne

SŁOWACJA

- Brak przestrzeni, w której można dzielić się doświadczeniami, inspiracjami i poradami - brak platformy i działań networkingowych
- Różne oczekiwania i postawy po stronie darczyńców i podmiotów wdrażających
- **Niechęć osób z sektora rolniczego do przyjmowania klientów**
- **Niezadawalające relacje międzysektorowe i wzajemne oczekiwania**
- **Niewystarczające warunki dla rozwoju małych gospodarstw rolnych**
- **Ograniczone źródła długoterminowego finansowania instytucjonalnego**
- Niewielka wiedza specjalistyczna i zdolność do pomiaru wpływu
- Mała świadomość marketingu w sprzedaży produktów rolnych
- Nieznajomość standardowych procedur pracy i niewykształcone nawyki pracy w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej, dezorientacja społeczna, problemy związane ze środkami reżimowymi, nieznajomość systemów wartości, ograniczenia fizyczne.
- Obawy i strach pracodawców przed frekwencją w pracy, pracowitością i odpowiedzialnością potencjalnych pracowników z niekorzystnymi warunkami i obawami finansowymi
- Ryzyko wysokiej rotacji pracowników
- Presja ze strony pracodawców na wypłacanie wynagrodzeń poza obowiązującą umowę z powodu egzekucji

POLSKA

- Brak środków finansowych na niezbędne inwestycje w gospodarstwie.
- Konieczność zmiany ubezpieczenia z KRUS na ZUS.
- Ramy prawne - brak koordynacji między politykami i instytucjami.
- Innowacyjne projekty rolnictwa społecznego są często opracowywane w sposób odizolowany, bez znajomości podobnych projektów lub wymiany doświadczeń. Dlatego kluczowe jest stworzenie i wzmocnienie sieci rolnictwa społecznego w celu wymiany doświadczeń, poznania różnych projektów i zwrócenia uwagi na najlepsze praktyki.
- Brak jasnego systemu finansowania, niepewność co do ciągłości finansowania, potrzeba wyspecjalizowanego personelu.

WŁOCHY

- Możliwa konkurencja o zasoby i rynek ze światem współpracy społecznej, a także między samymi rolnikami.
- Słaba koordynacja między różnymi instytucjami publicznymi zaangażowanymi w takie praktyki. O ile prawdą jest, że jedną z podstawowych cech rolnictwa społecznego jest jego multidyscyplinarny charakter, ponieważ obejmuje ono szeroki zakres działań (rolniczych, społecznych, zdrowotnych, pracowniczych, edukacyjnych, sądowniczych) i działa jako pomost

między nimi, umożliwiając podmiotom z różnych sektorów znalezienie wspólnego języka przydatnego do ich współpracy, ta sama synergia nie występuje jednak w różnych administracjach.

- Słaba komunikacja między rolnikami i właścicielami gospodarstw socjalnych, co hamuje rozwój obszaru i gospodarstw.

NIEMCY

- Rolnictwo i sprawy społeczne jako dwaj słabi partnerzy
- Duże i nieelastyczne struktury integracji społecznej
- Struktury federalistyczne utrudniają przejrzystość i możliwość przenoszenia.
- Rosnąca presja ekonomiczna
- Brak możliwości zaangażowania się we wprowadzenie tematu do programów politycznych
- nierozwiązana potrzeba zapewnienia jakości
- nierozwiązana potrzeba wsparcia uczestnictwa (zarządzanie przypadkiem)
- niewystarczające finansowanie struktur doradczych
- Brak podstawowych funduszy na tworzenie sieci
- niewystarczające możliwości kształcenia i szkolenia
- "Wszystko zależy od ludzi" - ludzi, którzy mogą żyć i pracować na farmie społecznej i którzy nie są wyczerpani z powodu obciążenia pracą. Ludzie, którzy potrafią wziąć na siebie odpowiedzialność i podjąć ryzyko.
- Czy otaczająca sieć jest wystarczająco duża, aby w dobry sposób wspierać rolnictwo społeczne?